

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

Hyvinvointiohjaaja kouluyhteisössä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena

Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin

Idamaria Salo

Opinnäytetyö, maaliskuu 2025

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
maaliskuu 2025
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Idamaria Salo

Nimeke
Hyvinvointiohjaaja kouluyhteisössä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena: Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin

Toimeksiantaja
Joensuun kaupunki

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tehdä hyvinvointiohjaajien työtä näkyvämmäksi kouluyhteisöissä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tiivistää hyvinvointiohjaajien työn keskeisimmät tehtävät ja lähtökohdat sekä tuoda esiin käytännön menetelmiä, jotka auttavat kouluyhteisöä ja perheitä ymmärtämään hyvinvointiohjaajien työn merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi selkeä ja tiivis opas.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa prosessia ohjaavana mallina käytettiin konstruktivistista mallia. Opinnäytetyö toteutettiin Joensuun alueen hyvinvointiohjaajien kanssa. Hyvinvointiohjaajat osallistettiin tiedonkeruun lisäksi oppaan sisällön rakentamiseen. Työskentely tapahtui yhteisissä työpajoissa sekä anonymisti Webropol -kyselyn avulla. Hyvinvointiohjaajia osallistettiin valmiin oppaan arviointiin ja näin saatiin suoraa palautetta oppaan sisällöstä ja sen hyödyistä.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas, joka sisältää selkeästi tiivistettynä peruskoulun hyvinvointityön tärkeimpiä osa-alueita. Oppaaseen on sisällytetty Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajien omia kokemuksia heidän työstään ja sen vaikutuksesta lasten ja nuorten hyvinvoinnissa. Lisäksi oppaassa on teoretietoa tukemassa hyvinvointityön lähtökohtia ja se on hyödynnettävissä esimerkiksi koulujen muulle henkilökunnalle, työtään aloittaville hyvinvointiohjaajille sekä muille aiheesta kiinnostuneille. Oppaan sisällön päivittämistä olisi tärkeää jatkaa ajantasaisen tiedon ja teorian mukaiseksi.

Kieli
suomi

Sivuja 45

Asiasanat
peruskoulu, hyvinvointi, oppilaat, ohjaus

THESIS
March 2025
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Idamaria Salo

Title
A Wellbeing Counsellor as Part of the School Community Supporting the Well-being of Children and Young People: A Guide to the Starting Points of Well-being Work at School

Commissioner
City of Joensuu

Abstract

The purpose of this thesis was to make the work of well-being instructors more visible in school communities in supporting the well-being of children and young people. The aim of the thesis was to create a clear and concise guide that summarizes the key tasks and starting points of the work of well-being instructors and to highlight practical methods that help the school community and families understand the significance of the work of well-being instructors from the perspective of the well-being of children and young people.

The thesis was carried out as a functional thesis, in which a constructivist model was used as a model guiding the process. The thesis was carried out with the well-being instructors of the Joensuu region. In addition to data collection, the well-being instructors were involved in building the content of the guide. The work took place in joint workshops and anonymously with the help of a Webropol survey. The well-being instructors were involved in the evaluation of the completed guide, and this provided direct feedback on the content of the guide and its benefits.

As a result of the thesis, a guide was created that contains a clear summary of the most important areas of comprehensive school well-being work. The guide includes the experiences of the City of Joensuu's well-being instructors about their work and its impact on the well-being of children and young people. In addition, the guide contains theoretical information to support the starting points of well-being work, and it can be used, for example, for other school staff, well-being instructors starting their work and others interested in the topic. It would be important to continue updating the content of the guide to comply with up-to-date information and theory.

Language
Finnish

Pages 45

Keywords
comprehensive school, well-being, school children, guidance

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lapsi ja nuori osana koulu yhteisöä	6
2.1	Koulun sosiaalityö Suomessa	6
2.2	Lapsen ja nuoren hyvinvointi	8
2.3	Turvallinen ympäristö mahdollistaa oppimista	9
2.4	Hyvinvointiohjaajien työtä ohjaava lainsäädäntö	12
2.5	Ehkäisevä lastensuojelu	13
3	Koulun hyvinvointityö	14
3.1	Hyvinvointiohjaaja koulu yhteisössä	14
3.2	Yksilökohtainen työ	16
3.3	Yhteisöllinen työ	16
4	Aikaisemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset	17
5	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tuotos	20
6	Toiminnallinen opinnäytetyö ja prosessia ohjaava malli	21
6.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	21
6.2	Konstruktivistinen malli	22
7	Opinnäytetyön prosessi	23
7.1	Aloitus- ja suunnitelmavaihe	23
7.2	Toteutusvaihe	24
7.3	Arviointivaihe	28
8	Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin	29
8.1	Valmis opas	29
8.2	Oppaan arviointi	33
9	Pohdinta	36
9.1	Johtopäätökset	36
9.2	Luotettavuus ja eettisyys	38
9.3	Ammatillinen kasvu	40
9.4	Jatkokehittämisaiheet	42
	Lähteet	43

1 Johdanto

Lapsuus ja nuoruus on erityinen ikävaihe kasvun ja kehityksen näkökulmasta, sillä silloin ihminen muodostaa käsitystä itsestään suhteessa ympäristöön ja muihin ihmisiin. Peruskouluikäisinä lapset ja nuoret omaksuvat esimerkiksi koulun vuorovaikutuksen malleista, -toimintakulttuurista, ja vallankäytön prosesseista erilaisia näkemyksiä, odotuksia ja käsityksiä. (Nivala & Ryyänen 2024, luku 7.)

Peruskouluissa työskentelee monien eri alojen ammattilaisia, joilla on oma merkittävä roolinsa osana lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja turvallisen ympäristön tukemisessa opetuksen lisäksi. Opettajien, opiskeluhuollon työntekijöiden ja muun henkilöstön lisäksi kouluissa nähdään nykyään myös monenlaisia uusia ammattilaisia, joista yksi esimerkki on hyvinvointiohjaajat. Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tehdä hyvinvointiohjaajien työtä näkyvämmäksi kouluyhteisöissä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena tiivistää hyvinvointiohjaajien työn keskeisimmät tehtävät ja lähtökohdat sekä tuoda esiin käytännön menetelmiä, jotka auttavat kouluyhteisöä ja perheitä ymmärtämään hyvinvointiohjaajien työn merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi selkeä ja tiivis opas.

Hyvinvointiohjaajat ovat eri alojen ammattilaisia, jotka tukevat lasten, nuorten ja heidän perheiden hyvinvointia erityisesti lasten ja nuorten arkisessa ympäristössä. Arkiset ympäristöt tarjoavat helpon keinon lähestyä lapsia ja nuoria heidän hyvinvointiinsa liittyvissä asioissa. Vaikka hyvinvointiohjaajien työtä voidaan kuvailla tiiviisti esimerkkien kautta, on työnkuvassa paljon sellaisia teemoja ja piirteitä, jotka osoittavat työn merkittävyyden ennalta ehkäisevän työn näkökulmasta, esimerkiksi vähäisemmät kustannukset tai korjaavat palveluntarpeet.

Kuten jokaisessa työssä myös hyvinvointiohjaajilla on tavoitteita työlleen. Hyvinvointiohjaajat tukevat esimerkiksi koko kouluyhteisön hyvinvointia ja

erityisesti tarjoavat hyvinvointityön näkökulmasta varhaista tukea lapsille ja nuorille. Näin ollen he ovat mukana turvaamassa heidän tulevaisuuttaan ja tarjoamassa erilaisia mahdollisuuksia arkipäiviin.

2 Lapsi ja nuori osana kouluysteisöä

2.1 Koulun sosiaalityö Suomessa

Koulu nähdään eräänlaisena sivistys- ja socialisaatioympäristönä, jonka tavoitteena on Perusopetuslain 2 §:n mukaan tukea lasten ja nuorten kasvua ihmisyyteen sekä eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Peruskoulu on tarkoitettu 7–16-vuotiaille lapsille ja nuorille (Nivala & Rynnänen 2024, luku 7; Perusopetuslaki 1998/628). Oppivelvollisuus koskee Suomessa vakinaisesti asuvia lapsia ja oppivelvollisuus alkaa perusopetuslain (628/1998) mukaisen lukuvuoden alkaessa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän (7) vuotta. Perusopetuksen oppimäärä on yhdeksän (9) vuoden laajuinen. (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 2 §; Perusopetuslaki 628/1998, 26 §.)

Sosiaalityö tarkoittaa asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa yksilön, perheen ja yhteisön tarpeita vastaava sosiaalinen tuki ja palvelujen kokonaisuus rakennetaan vahvistaen yksilöiden ja perheiden osallisuutta ja omia toimintaedellytyksiä. Se on muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on lieventää elämäntilanteen vaikeuksia yhdessä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen kanssa. Sosiaalityö sovitetaan yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa ja sen toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan jatkuvasti. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, luku 27.)

Sosiaalityötä toteutetaan koulussa muun muassa opiskeluhoillon palvelujen saatavuutena oppilaille ja opiskelijoille. Opiskeluhoiltoa toteutetaan ennalta ehkäisevänä yhteisöllisenä opiskeluhoiltona ensisijaisesti koko oppilaitosyhteisössä. Opiskelijoilla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon, jota tarjotaan koulu- ja opiskeluterveydenhuillon palveluina,

psykologi- ja kuraattoripalveluina ja monialaisena yksilökohtaisena opiskeluhoitona. Monialainen yhteistyö on keskeistä opiskeluhoitossa ja sitä ohjaa luottamuksellisuus, kunnioittava kohtaaminen ja osallisuuden tukeminen. Kaikki oppilaitoksessa työskentelevät ammattilaiset osallistuvat opiskeluhoitotyöhön, jossa jokainen työntekijä toteuttaa sitä osana omaa perustyötään. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, luku 27.)

Opiskeluhoitona tavoitteena on edistää hyvinvointia, oppimista, terveyttä ja opiskelijoiden sekä vanhempien osallisuutta. Ongelmien syntyminen ehkäisy ja varhaisen tuen turvaaminen on opiskeluhoitotyön keskeisiä osa-alueita ja sen avulla huolehditaan siitä, että koulun toiminta tukee ja edistää fyysistä ja psyykkistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia kokonaisuudessaan. Erityisesti lasten ja nuorten kehitysympäristön ja koulujen toimintaympäristön muuttuessa opiskeluhoitona tärkeys on korostunut osana oppilaitoksen perustoimintaa, jolloin eri ammattilaisten tuoma osaaminen korostuu ennalta ehkäisevässä työssä. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2016, luku 27.)

Sosiaalityön lisäksi kouluissa tehdään paljon myös sosiaalialan työtä. Sosiaalialan työ eroaa käsitteenä sosiaalityöstä siten, että sosiaalialan työssä korostuu asiakkaan elämän- ja arjenhallinta. Asiakkaan elämäntilanne, hyvinvointi, toimintakyky ja voimavarat muodostavat lähtökohdan sosiaalialan asiakastyölle. Lasten ja nuorten näkökulmasta opiskeluun, vapaa-aikaan, asumiseen ja ihmissuhteiden toimivuuteen liittyvät asiat ovat konkreettisia lapsen ja nuoren kouluympäristössä vastaan tulevia teemoja. (Helminen 2016, 15–16.)

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa on kyse siitä, millaisia keinoja ammattilaisilla on vastata tuen tarpeisiin ja miten heidän kanssaan työskentelevät ammattilaiset toimivat (Koulu, Vahtera & Pekkarinen 2024, luku 1). Laura Kyntölän ja Kristiina Laitisen (2015) mukaan lapsen ja nuoren näkökulma koulun ympäristön ja -yhteisön hyvinvointiin on erilainen verrattuna aikuisiin, sillä he kiinnittävät huomiota ympärillä tapahtuviin piirteisiin ja totuttuihin tapoihin, joita aikuinen ei välttämättä huomaa (Kyntölä & Laitinen 2015, 80). Koulun rakenteilla, käytänteillä, oppimiskokemuksilla ja vuorovaikutuksella ikätovereiden, opettajien ja koulun muiden aikuisten kanssa

on suuri merkitys lapsen ja nuoren kasvulle ja kehitykselle (Pesonen & Armanto 2020, 100).

Oppilaitoksen tiedostettuja ja tiedostamattomia ajattelu- ja toimintatapoja voidaan siis nostaa esiin oppilaita ja opiskelijoita kuulemalla, sillä heillä on yleensä enemmän tilaisuuksia havaita esimerkiksi sosiaalisessa mediassa kiusaamis- ja syrjintätapauksia, jotka tapahtuvat aikuisilta piilossa. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallistaminen tarjoaa aidon mahdollisuuden olla mukana kehittämässä koko kouluyhteisöä. Tässä korostuu hyvinvointiohjaajien osuus osana koulussa tehtävää työtä, sillä se ovat monesti läsnä lasten ja nuorten arjessa koko koulupäivän ajan. (Kyntölä & Laitinen 2015, 80.)

2.2 Lapsen ja nuoren hyvinvointi

Lasten ja nuorten arkiympäristöt ovat alttiita erilaisille vaikutuksille, minkä vuoksi he ovat herkkiä aistimaan itseensä kohdistuvia hyväksyviä sekä paheksuvia asenteita. Vaikutukset ohjaavat lapsuus- ja nuoruusajan yksilöllisiä ja yhteisöllisiä kehityksiä eri suuntiin sen lisäksi, että lasten ja nuorten oma yksilöllinen kasvu ja kehitys kulkevat samaan aikaan omaa polkuaan. Lapset ja nuoret aistivat heihin kohdistuvia asenteita esimerkiksi julkisissa tiloissa, kotona ja verkkoympäristöissä. (Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli 2013, luku 1; Liikanen 2020, 48.) Kielteinen ajattelu ja heikko itsetunto ovat riskitekijöitä lasten ja nuorten mielialan ja tunne-elämän ongelmiin, kun taas myönteinen käsitys itsestä ja kyky tulkita eri asiat omalta kannalta myönteisesti ovat suojaavia tekijöitä kielteisten elämäntapahtumien vaikutuksille (Pulkkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, luku 4).

Pulkkinen ym. (2023) kuvailevat lasten ja nuorten mielialan ja tunne-elämän haasteita teoksessa Ihmisen psykologinen kehitys sisäänpäin suuntautuvien- ja ulospäin suuntautuvien oireiden näkökulmasta. Näitä sisäänpäin suuntautuvia oireita ovat masentuneisuus, pelokkuus, ahdistuneisuus, sosiaalinen vetäytyminen ja psykosomaattiset oireet, kuten vatsakipu, päänsärky ja pahoinvointi, joista tavallisimpia mielenterveysongelmia ovat ahdistuneisuus ja masennus. Ulospäin suuntautuvia oireita ovat käyttäytymiseen liittyvät haasteet,

jotka voi näkyä esimerkiksi ikätasosta poikkeavan uhmakkaana, aggressiivisena, impulsiivisena ja epäsosiaalisena käytöksenä. Tällaista käytöstä on muun muassa varastelu, omaisuuden tuhoaminen, toistuva valehtelu tai ihmisiin ja eläimiin kohdistuva julmuus. (Pulkkinen ym. 2023, luku 4.)

Koulu merkitsee lapselle ja nuorelle ennen kaikkea ystäviä ja kavereita oppimisen lisäksi (Pesonen & Armanto 2020; Minkkinen 2015. 93). Ikätoverisuhteilla ja perhevuorovaikutuksella on merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta ja vertaisryhmän hyljeksintä ja esimerkiksi kiusatuksi joutuminen lisäävät riskiä sisäänpäin suuntautuville oireille. Useiden kielteisten elämäntapahtumien kasaantuminen on erityisen altistavaa masentuneisuudelle ja ahdistuneisuudelle, joka saattaa johtaa lapsen ja nuoren uskon menettämiseen omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Myös lievä masennus- tai ahdistusoireilu voi vaikeutua ja olla riskitekijöitä myöhemmälle sairastumiselle tulevaisuudessa. (Pulkkinen ym. 2023, luku 4.)

Masentuneisuudelle tyypillisiä piirteitä on muun muassa mielialan aleneminen, suru, ärtymys, itsetunnon menetys, uneen, nukkumiseen ja ruokahaluun liittyvät haasteet sekä itsetuhoiset ajatukset ja itsetuhoisen käyttäytyminen. Masentuneet lapset ja nuoret ovat usein passiivisia. Ahdistuneet ihmiset ovat usein taipuvaisia välttelemään uhkia, jotta pelot ja ahdistuneisuus vähenisi. Ahdistuneisuuteen liittyy jännitystä, pelkoa huolestuneisuutta, levottomuutta ja jopa paniikkia. (Pulkkinen ym. 2023, luku 4.) Vuoden 2023 Kouluterveyskyselyssä tulee ilmi, että kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta kyselyn kahden viimeisimmän viikon aikana kokivat noin 35 % yläasteikäisistä tytöistä (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Myös varhaisella päihteiden käytöllä on merkitystä myöhemmille päihde- ja mielenterveysongelmille sekä syrjäytymiselle. Päihteiden käyttö varhaisessa vaiheessa heikentää muun muassa kehittyvän nuoren ihmissuhteiden ylläpitämiseksi vaadittavia taitoja, informaation käsittelykykyä ja impulssikontrollikykyä. (Pulkkinen ym. 2023, luku 4.)

2.3 Turvallinen ympäristö mahdollistaa oppimista

Lapsen oikeuksista säädetään Suomen perustuslaissa, Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Näissä sopimuksissa velvoitetaan lapsen edun asettamista etusijalle kaikissa viranomaistoiminnoissa. Lisäksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen periaatteita ovat muun muassa lasten yhdenvertaisuus, lapsen oikeus hyvään elämään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja lapsen mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 13.) Suomessa lastensuojelutyötä tehdään, jotta lapsen oikeudet toteutuvat turvallisen kasvuympäristön, tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen sekä erityisen suojelun osalta. Lastensuojelusta säädetään lastensuojelulaissa (417/2007).

Koulussa viihtymiseen ja oppimistuloksiin vaikuttavat koulun ilmapiiri, koulun henki sekä luokkaympäristö. Oppilasta tukeva luokkaympäristö on merkittävää lapsen ja nuoren hyvinvoinnille, jossa koulun turvallisilla aikuisilla on keskeinen rooli hyvän ilmapiirin luomisessa. Hyvään koulun ilmapiiriin voidaan vaikuttaa positiivisesti edistämällä muun muassa vuorovaikutuksellisuutta ja yhteisöllisyyttä. (Pesonen & Armanto 2020; Minkkinen 2015, 93.)

Lasten ja nuorten kokemaa hyvinvointia ja oppimiseen liittyviä osa-alueita on tutkittu erilaisissa tutkimuksissa, joista yksi esimerkki on OECD:n (Organisation for Economic and Cultural Development) PISA-tutkimusohjelma (Programme for International Student Assessment), joka toteutetaan kolmen (3) vuoden välein, joista viimeisin toteutettiin vuonna 2022. Vuoden 2022 tutkimukseen osallistui 81 maata. PISA-tutkimuksen pääarviointialueet ovat lukutaito, matematiikka ja luonnontieteet sekä tässä tutkimuksessa arvioitiin myös oppilaiden luovaa ajattelua. Luovan ajattelun tutkimusosioon osallistui 64 maata ja talousaluetta. (Hienonen ym. 2024.)

Luova ajattelu on keskeistä oppilaiden kokonaisvaltaisen kehityksen edistämässä ja luovuuden keskeisimpiä tavoitteita on tuottaa valmiuksia elämässä sekä yhteiskunnassa toimimiseen ja lisäksi oman ja yhteisöjen hyvinvoinnin vahvistamiseen. Luovan ajattelun arviointialueeseen sisältyi vaihtoehtoisten ideoiden tuottamisen-, omaperäisten ideoiden tuottamisen- sekä

ideoiden arvioinnin ja kehittämisen osa-alueet, joissa 15-vuotiaat nuoret Suomessa menestyvät hyvin. Tytöt suoriutuivat poikia paremmin kaikissa osallistujamaissa, ja Suomessa osaamisen keskiarvo oli OECD-maiden välillä keskiarvoa korkeampi. Luovan ajattelun arviointialue on tärkeä, sillä luovuus nähdään opetussuunnitelman perusteissa opetusta ja oppimista ohjaavana taitona ja lähtökohtana. Luovaa ajattelua määritellään taidoksi tuottaa, arvioida ja kehittää ideoita, jotka voivat johtaa toimiviin ja omaperäisiin ratkaisuihin. (Hienonen, Kilpi, Nilivaara & Vainikainen 2024.)

Koulu tavoittaa suuren ikäluokan ja on näin ollen lapsen ja nuoren tärkeä kehitysyhteisö perheiden ohella. Yksi keskeinen kouluikäisten hyvinvointia uhkaava haaste on koulukiusaaminen, jota esiintyy peruskoulussa kaikilla luokka-asteilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyn (2023) mukaan noin 10 % peruskouluikäisistä tytöistä ja pojista kokivat kiusaamista vähintään kerran viikossa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Tähän lasten ja nuorten keskeiseen sosiaaliseen haasteeseen pyritään puuttumaan laajalti erilaisilla toimenpideohjelmilla, joista yksi esimerkki on KiVa koulu - ohjelma, jonka avulla kiinnitetään huomiota kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen ja kiusaamisen tehokkaaseen puuttumiseen. (Pesonen & Armanto 2020; Minkkinen 2015, 93.)

Kiusaamisen havaitseminen voi olla vaikeaa, koska sitä ilmenee joko konkreettisesti koulussa tai nykypäivänä myös virtuaalisesti koulupäivän aikana ja sen jälkeen. Kiusaaminen voi olla fyysistä, esimerkiksi lyömistä ja tönimistä tai psyykkistä, kuten nimittelyä ja kaveriporukan ulkopuolelle jättämistä. Porukan ulkopuolelle jättämistä kutsutaan myös ostrakismiksi, joka tarkoittaa tahatonta ja tahallista sosiaalista väkivaltaa heikentäen yksilöiden hyvinvointia ja terveyttä sekä turvallisuutta yhteiskunnallisella tasolla. (Junttila 2023, 20). Kiusaamista tapahtuu useimmiten koulun vapaissa tilanteissa, kuten välitunneilla ja siirtymätilanteissa. Kiusaaminen voi vaikuttaa oppilaan koulunkäyntiin aiheuttaen poissaoloja ja heikentäen koulusuorituksia. (Junttila 2023, 20; Pesonen & Armanto 2020; Mäntylä ym. 2013, 95.)

2.4 Hyvinvointiohjaajien työtä ohjaava lainsäädäntö

Hyvinvointiohjaajien työtä ohjaavat monet lait, etenkin perusopetuslaki (628/1998) ja oppilas- ja opiskeluhuoltolaki (1287/2013). Nämä lait ovat tärkeitä tuntea esimerkiksi kirjaamisen, salassapidon ja työn rajaamisen näkökulmasta. Hyvinvointiohjaajille ei voi osoittaa esimerkiksi työtehtäviä, jotka ovat laissa säädetty muun toimijan vastuulle. Lisäksi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja lastensuojelulaki (417/2007) ovat keskeisiä koulun sosiaalityötä ohjaavaa lainsäädäntöä, joita hyvinvointiohjaaja noudattaa osana opetuksen järjestäjän ja koulun velvollisuuksia, vaikka hyvinvointiohjaajien roolista ei ole säädetty koulun henkilöstöön liittyvissä säädöksissä erikseen. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 2; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; Lastensuojelulaki 417/2007.)

Perusopetuslain mukaan opetuksen tavoitteena on oppilaiden kasvun tukeminen ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen turvaten riittävä yhdenvertainen koulutus koko Suomessa. Koulun hyvinvointityötä raamittavassa lainsäädännössä heitä koskee perusopetuslain 40 §:n mukainen vaitiolovelvollisuus oppilaiden ja perheiden henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta. Perusopetuslakiin perustuu myös oppilaiden osallisuuden edistäminen, poissaolojen ennaltaehkäisy ja yksilöllisen sekä yhteisöllisen toiminnan suunnittelu ja toteutus. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Hyvinvointiohjaajat noudattavat työssään oppilas- ja opiskeluhuoltolain mukaisia yhteisöllistä opiskeluhuoltoa yhteistyössä muiden koulun henkilöstön kanssa, vaikka koulun henkilökunnalla on ensisijaisesti vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista. Siihen kuuluu mielenterveyden edistäminen, syrjäytymisen ehkäisy ja oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin edistäminen. Hyvinvointiohjaaja voi tuoda esille esimerkiksi oppilaiden näkemyksiä, ajatuksia ja heidän arkeaan koulukohtaiseen opiskeluhuoltoryhmään. (Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 1287/2013.) Oppilas- ja opiskeluhuoltolain 5 §:n mukaan hyvinvointiohjaaja ei ole osa laissa määriteltyä opiskeluhuoltopalveluiden henkilöstöä, mutta hän voi osallistua yksilökohtaiseen monialaiseen asiantuntijaryhmään tarvittaessa kutsuttuna (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 2; Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 1287/2013).

Sosiaalihuoltolain tarkoitus on ylläpitää ja edistää hyvinvointia, osallisuutta ja sosiaalista turvallisuutta vähentäen eriarvoisuutta. Lakia sovelletaan erityisesti hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoon, jossa sosiaalihuollon ammattihenkilöt ja muu asiakastyöhön osallistuva henkilöstö ylläpitävät ja edistävät yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, turvallisuutta, osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia. Sosiaalihuoltolaki soveltuu hyvinvointiohjaajien työhön, sillä hyvinvointiohjaajat tekevät työssään samoja asioita, joita sosiaalihuoltolaissa määritellään lain tarkoitukseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Hyvinvointiohjaajat noudattavat työssään lastensuojelulain tarkoitusta turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Koulun sosiaalityö on lastensuojelulain 3 §:n mukaista ehkäisevää lastensuojelua, mikä tarkoittaa tukea ja erityistä tukea, jota annetaan muun muassa opetuksessa ja nuorisotyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Hyvinvointiohjaajilla on myös yhtäläinen ilmoitusvelvollisuus esimerkiksi lastensuojeluun ja poliisille, kuin muillakin koulun aikuisilla (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 2; Lastensuojelulaki 417/2007).

2.5 Ehkäisevä lastensuojelu

Suomessa lastensuojelupalvelujen järjestämisestä vastaavat hyvinvointialueet. Vuonna 2014 suuri osa ehkäisevistä palveluista siirrettiin yleisiksi palveluiksi pois lastensuojelunpiiristä, jolla pyrittiin varhaisten palvelujen vahvistamiseen (Koulu, Vahtera & Pekkarinen 2024, luku 1). Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on tarjota apua ja tukea riittävän varhaisessa vaiheessa, jolloin on mahdollista ehkäistä ongelmien syntymistä tai pahenemista. Ehkäisevän työn toteuttaminen on merkittävää erityisesti kouluilla, neuvolassa ja päivähoidossa. Ehkäisevä lastensuojelu ei edellytä lastensuojelun asiakkuutta, vaan työtä tehdään osana palveluja, jotka on tarkoitettu lapsille, nuorille ja perheille. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.) Lisäksi ennalta ehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen todetaan nykypäivänä edellyttävän sektorirajat ylittävää yhteistyötä, mikä merkitsee yhteistyön tiivistämistä niin julkisen, yksityisen, kuin

myös kolmannen sektorin, kuten säätiöiden ja järjestöjen toimijoiden kesken (Helminen 2020, 18; Kananaja ym. 2011, 152,153).

3 Koulun hyvinvointityö

3.1 Hyvinvointiohjaaja koulu yhteisössä

Hyvinvointiohjaaja ovat helposti lähestyttävä, opetusvelvollisuuteen sitomaton aikuinen, joka kohtaa ja tukee oppilaita koulun arjessa. Hyvinvointiohjaaja tekee kaikkien kouluympäristössä työskentelevien toimijoiden kanssa yhteistyötä, jonka tavoitteena on osaltaan vahvistaa yhteisöllisyyttä ja yhteistyötä oppilaiden, kouluhenkilöstön ja kotien välillä. Hyvinvointiohjaaja tukee oppilaiden hyvinvointia, vertaissuhteiden vahvistumista ja niiden ylläpitoa kouluympäristössä. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 1.) Ohjauksen näkökulmasta hyvinvointiohjaajien tehtävä on usein lapsen ja nuoren arjessa selviytymisen tukeminen ja tämän oman toiminnan aktivoiminen sellaisissa henkilökohtaisissa ja sosiaalisissa tilanteissa ja olosuhteissa, joiden muuttaminen voi vaatia aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Tällöin ohjausprosessin aikana luodaan edellytyksiä sosiaaliseen toimintaan ja vuorovaikutukseen, keskusteluihin lasta ja nuorta itseään koskevista teemoista ja haasteista. Lisäksi hyvinvointiohjaajien ohjaustyössä tärkeänä tehtävänä nähdään lapsen ja nuoren aktiivisen jäsenyyden mahdollistaminen hänen omassa elämässään ja muissa sosiaalisissa verkostoissa, kuten perhe- ja ystävyys-suhteissa. (Sayed & Helminen 2020, 67.)

Hyvinvointiohjaajan työskentelyn sisällöstä ja toimintakentästä päättää opetuksen järjestäjä, sillä he ovat perusopetuslain 37 §:n mukaisia opetuksen järjestäjän palkkaamaa muuta henkilöstöä. Päätöksiin vaikuttaa esimerkiksi koulun olemassa olevat rakenteet sekä henkilöstön ja muiden kouluympäristössä toimivien henkilöiden työtehtävät. Hyvinvointiohjaaja tukee ja

vahvistaa opetussuunnitelmiin ja opiskeluhuoltosuunnitelmiin kirjattuja hyvinvoinnin tukemista ja toimintakulttuuria ohjaavien periaatteiden toteutumista. Opetuksen järjestäjä päättää myös siitä, mitä ammattinimikettä hyvinvointiohjaajasta käytetään. Erilaisia ammattinimikkeitä hyvinvointiohjaajan lisäksi on esimerkiksi ”kouluvalmentaja”, ”koulusosionomi” ja ”koulutsempari”. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luvut 1–4.)

Koulun hyvinvointityön toimintaa ohjaavat hyvinvointia edistävät suunnitelmat, koulun tarpeet ja työlle asetetut tavoitteet koulutustaustasta riippumatta. Hyvinvointiohjaajien työn tavoitteena on myönteisen kouluilmapiirin ja kouluun kiinnittymisen tukeminen sekä poissaolojen ennaltaehkäisy. Esimerkkejä hyvinvointiohjaajan konkreettisesta työnkuvasta on turvalliset ja helpot kohtaamiset arjessa ilman kiirettä, ryhmäyttäminen, koulupäivässä tukeminen sekä tarpeista ja ilmiöistä nouseva työskentely yksilöllisesti ja yhteisöllisesti oppilaiden ja muun henkilöstön kanssa. Lisäksi hyvinvointiohjaaja ennaltaehkäisee kiusaamista ja ohjaa oppilaita tarvittaessa koulun tukitoimien, kuten opiskeluhuollon piiriin ja vapaa-ajan toimintaan. Hyvinvointiohjaaja toimii usein oppilaiden tunteiden sanoittajana ja tekee tarvittaessa yhteistyötä myös oppilaan perheen kanssa. Työntekijänä hän tarjoaa joustavan mahdollisuuden tapaamisiin oppilaiden muuttuvissa tilanteissa. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 1.)

Pesonen ja Armanto (2020) kuvaavat koulun aikuisia kohtaan syntyvää luottamusta oppilaiden näkökulmasta erityisesti niiden työntekijöiden osalta, joilla on aikaa olla oppilaiden kanssa ja joita on helppo lähestyä. Suuri merkitys on myös niillä aikuisilla, jotka voivat tukea oppilaita muissakin, kuin oppimiseen liittyvissä asioissa ja pulmissa (Pesonen & Armanto 2020, 101). Hyvinvointiohjaajat panostavat työssään vuorovaikutukseen sekä luovat tunnetta siitä, että he ovat tukemassa oppilaita kaikenlaisissa, niin hyvissä, kuin vaikeissakin asioissa, ja tämän vuoksi he ovat kouluissa läsnä oppilaiden arjessa vahvistamassa oppilaiden voimavaroja, minäpystyvyyttä sekä sosiaalisia verkostoja (Pesonen & Armanto 2020, 97, 101; Sayed & Helminen 2020, 68).

3.2 Yksilökohtainen työ

Yksilökohtaisella työllä tarkoitetaan yksittäiselle oppilaalle tai opiskelijalle annettavia opiskeluhuollon kuraattori- ja psykologipalveluja, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja sekä monialaista yksilökohtaista opiskeluhuoltoa, jota hyvinvointiohjaajat työssään edistää muiden koulun henkilöstön kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Hyvinvointiohjaajien yksilökohtainen työ on tilapäistä ja suunnitelmallista oppilaan opiskeluhuollollisten ja pedagogisten tukitoimien toteuttamista, mutta he saattavat yksittäisen oppilaan tai opiskelijan tarvittavien opiskeluhuoltopalvelujen, pedagogisten- ja muiden palvelujen piiriin, mikäli oppilaalla tai opiskelijalla on tilanne, mikä vaatii vahvempaa tukea. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 5.) Esimerkiksi käyttäytymisen haasteita lähestytään kouluyhteisössä usein ensisijaisesti yksilöllisesti oppilaan kanssa (Närhi, Paananen, Karhu & Savolainen 2016, 187). Hyvinvointiohjaajien osuus yksilökohtaisessa työssä sisältää muun muassa oppilaan omasta aloitteesta lähtevää arjen ja koulun käyntiin kannustavaa tukemista, poissaolojen ehkäisemistä, kaveritaitojen vahvistamista ja ristiriitojen selvittämistä. Hyvinvointiohjaajat tukevat myös luokkia ja erillisiä ryhmiä tarve- ja ilmiölähtöisesti sekä koulupäivässä pärjäämistä yksilöllisesti. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 5.)

3.3 Yhteisöllinen työ

Yksilökohtaisen työn rinnalla tehdään nykyään yhä enemmän ohjausta myös ryhmissä ja yhteisöissä. Helmisen (2015) mukaan pitkään jatkunut yksilöä korostava työ ei enää itsessään riitä, vaan ihmisten voimavarojen löytymiseksi tarvitaan lisäksi ryhmiä ja yhteisöjä, jolloin ohjauksessa korostuu ennalta ehkäisevä näkökulma. (Helminen 2015, 39.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 4 §:n mukaan kaikkien opiskelijoiden kanssa työskentelevien työntekijöiden ja opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten on tehtävissään edistettävä

muun muassa oppilaitosyhteisön hyvinvointia, turvallisuutta, terveellisyttä ja esteettömyyttä. Tällä tarkoitetaan toimia ja toimintakulttuuria, jolla koko kouluyhteisössä edistetään oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta, terveyttä, osallisuutta ja vuorovaikutusta. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Hyvinvointiohjaajan osuus yhteisöllisessä työssä on yhdenvertaisuuden vahvistamista kohdaten jokainen oppilas tasavertaisesti ja edistää jokaisen kuulluksi tulemistä. Myös turvallisuuden tunteen edistäminen, yksinäisyyden ennaltaehkäiseminen ja kiusaamisen ehkäiseminen ovat tärkeitä yhteisöllisen työn yksityiskohtia. Yhteisölliseen työhön kuuluu kouluun kiinnittymisen ja siellä viihtymisen edistäminen sekä vertaissuhteiden ja ryhmäytymisen tukeminen vahvistaen oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitoja. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 5.)

Yhteisöllinen työ tarjoaa hyvinvointiohjaajille hyvän mahdollisuuden olla osallisena ja oppia osallisuutta, sillä oppilaiden kokemus ja tieto kouluyhteisöstä on erilaista, kuin aikuisten. Oppilaat tarkastelevat muun muassa koulun arkea ja sen sosiaalisia suhteita sellaisesta perspektiivistä, jota on kannattavaa hyödyntää yhteisöllisessä työssä. (Rautava & Laitinen 2019, 65.)

Hyvinvointiohjaajat ovat myös lähellä olevia aikuisia oppilaiden siirtymissä ja nivelvaiheissa, jossa esimerkiksi 6. luokkalaiset siirtyvät yläkouluun ja 9. luokkalaiset lukioon tai ammattioppilaitokseen. (Kouluvalmentajatyön käsikirja 2022, luku 5.)

4 Aikaisemmat opinnäytetyöt ja tutkimukset

Lauri Lantela (2021) kuvaa väitöskirjassaan Nuorten hyvinvointioppimisen tukeminen kompleksisessa toimintaympäristössä kolmen (3) osatutkimuksen kautta nuoren hyvinvointioppimisen tukemista yhdistämällä tietoa nuorten, vanhempien ja ammattilaisten näkemyksiä esimerkiksi teoretiedon sekä nuorten osallisuuden ja toimijuuden valmiuksien avulla. Tutkimuksessa Lantela

hyödynsi nuorilta, vanhemmilta ja huoltajilta sekä ammattilaisilta kerättyjä laadullisia ja määrällisiä aineistoja. (Lantela 2021, 3.)

Tutkimuksessa tulee ilmi, että nuorille on tärkeää heidän ja ammattilaisten välinen matalan kynnyksen vuorovaikutus, jolloin palvelujen tehostaminen sekä oikea-aikaisuuden ja ennaltaehkäisevyyden vahvistaminen merkitsee yksinkertaisesti luotettavia aikuisia, joilla on aikaa erilaisiin arkisiin kohtaamisiin. Tutkimuksen mukaan lapsen ja nuoren perheympäristö on monin tavoin yhteydessä yleiseen hyvinvointiin ja osallisuuteen niin arjessa, kuin palveluissakin. Tutkimuksessa korostuu perheen vuorovaikutuksen, ilmapiirin ja vanhemmuuden tekijät, joilla on yhteys avun hakemisen tilanteisiin esimerkiksi nuorten sosiaalisiin suhteisiin, sosioemotionaalisiin taitoihin ja toimintaan liittyen. Lisäksi kouluilla oli selkeä rooli nuorten ja ammattilaisten kohtaamis- sekä avun hakemisen paikkana. (Lantela 2021, 51–53.)

Saarelainen ja Winter (2023) selvittivät opinnäytetyössään kasvatusohjaajan ja nuoriso-ohjaajan eli lisätukitiimin yhteistyön näkyvyyttä yläkouluikäisten oppilaiden kouluarjessa. Sekä kasvatusohjaajan, että nuoriso-ohjaajan työnkuvassa korostuu tavoitettavuus ja läsnäolo koulupäivien aikana, esimerkiksi välitunneilla ja oppitunneilla. Opinnäytetyö toteutettiin teemahaastatteluna, jossa tarkasteltiin varhaista tukea nuorten kokemusmaailman kautta. (Saarelainen & Winter 2023, 5, 35.)

Teemahaastatteluun osallistuneet yläkouluikäiset nuoret toivat esille lisätukitiimin tavoitettavuuden, jolloin tuotiin ilmi helposti tavoitettavuus esimerkiksi viestillä, joka oli nopea tapa tavoittaa heidät. Yhtenä haastattelun teemana oli myös huomatuksi, nähdyksi ja kuulluksi tuleminen, jossa oli pieniä eroavaisuuksia. Osa haastateltavista toi ilmi, että heiltä kysytään tervehtimisen lisäksi kuulumisia, kuin taas osa haastateltavista kokee, ettei heiltä ole kysytty kuulumisia. Myös joukosta erottuminen nostettiin esille haastatteluissa. Lähes jokaisessa haastattelussa tuli esille, että haastateltavat ovat saaneet jonkinlaista tukea lisätukitiimiltä. Lisätukitiimi on tarjonnut tavoitettavuuden lisäksi esimerkiksi toimintakykyyn liittyvää tukea lepäämisen merkeissä, sekä

sosiaalista ja emotionaalista tukea silloin, kun oppilaat ovat tarvinneet keskustelutukea. (Saarelainen & Winter 2023, 31–34.)

Alhoniemi (2023) on toteuttanut opinnäytetyön, jonka aiheena on koulun henkilökunnan näkemykset koulusosionomin työnkuvasta sekä heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa alakoulun arjessa. Tiedonkeruu tehtiin työyhteisökyselynä tietyllä alakoululla, johon sai vastata kaikki koulun työntekijät, kuten rehtori, koulunkäynninohjaajat ja opiskeluhuollon henkilöstö. (Alhoniemi 2023, 2, 6.) Työyhteisökyselyn vastausten perusteella koulusosionomi on tervetullut lisä työyhteisöön, mutta työnkuvan pitäisi olla selkeästi määritelty. Lisäksi saatiin selville, että koulun sosiaaliselle työlle sekä sen kehittämiseksi nähdään tarvetta. Työyhteisökyselyssä nousi esille myös koulun rooli ennalta ehkäisevässä lastensuojelutyössä, perheiden monimuotoisessa tukemisessa sekä varhaisessa puuttumisessa, joka koettiin vastausten perusteella järkeväksi panostuksen kohteeksi. (Alhoniemi 2023, 7.)

Kuivalainen (2021) kuvailee opinnäytetyönsä kautta ART-menetelmää osana kouluympäristöä. Aggression Replacement Training (ART) on menetelmä, joka tarjoaa tieteellisesti tutkitun työkalun työskennellä lasten ja nuorten kanssa. ART-menetelmän tavoitteena on vahvistaa lapsen tai nuoren sosiaalista käyttäytymistä ja sammuttaa aggressiivista käyttäytymistä arjessa ja koulussa. ART-menetelmässä harjoitetaan kolmea (3) osa-aluetta, joita ovat sosiaalisten taitojen oppiminen, vihanhallinta ja moraalinen päättely. Yleisin ART-ryhmämalli on harjoitusmalli, joka kestää kymmenen (10) viikkoa sisältäen yhteensä kolmekymmentä (30) tapaamista, noin 3 kertaa viikossa. (Kuivalainen 2021, 1, 2, 5.)

Tuloksissa korostui ohjaajien ammattitaito, jolloin menetelmän käyttöön tulisi perehtyä huolella etukäteen, jotta saataisiin aikaan toivottuja muutoksia. ART-menetelmän avulla voidaan tukea lapsen ja nuoren minäpystyvyyden-, itsenäistymisen- ja merkityksellisyyden kokemusten vahvistamista. Menetelmän käyttö auttaa myös käytöshäiriöisiä ja antisosiaalisia lapsia ja nuoria. Kirjallisuuskatsaus avaa näkökulman saada muutosta aikaan

positiivisen ja palkitsemisen kautta rangaistuksien sijaan jo haasteiden ilmenemisen varhaisessa vaiheessa. (Kuivalainen 2021, 35, 37.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tuotos

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tehdä hyvinvointiohjaajien työtä näkyvämmäksi kouluyhteisöissä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tiivistää hyvinvointiohjaajien työn keskeisimmät tehtävät ja lähtökohdat sekä tuoda esiin käytännön menetelmiä, jotka auttavat kouluyhteisöä ja perheitä ymmärtämään hyvinvointiohjaajien työn merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi selkeä ja tiivis opas.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jossa prosessia ohjaavana mallina käytettiin konstruktivistista mallia. Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Joensuun alueen hyvinvointiohjaajien kanssa ja heitä osallistettiin tiedonkeruuseen sekä tuotoksen ja sen sisällön rakentamiseen yhteisissä työpajoissa sekä anonyymisti Webropol-kyselyn avulla. Hyvinvointiohjaajia osallistettiin myös valmiin tuotoksen arviointiin kyselylomakkeella, jonka tarkoituksena oli saada suoraa palautetta tuotoksen sisällöstä ja sen hyödyistä.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas, joka sisältää selkeästi tiivistettynä koulun hyvinvointityön tärkeimpiä osa-alueita. Oppaaseen on sisällytetty Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajien omia kokemuksia heidän työstään ja sen vaikutuksesta lasten ja nuorten hyvinvoinnissa. Lisäksi oppaassa on teorian tietoa tukemassa hyvinvointiohjaajien työn lähtökohtia, ja se on hyödynnettävissä esimerkiksi koulujen muulle henkilökunnalle, työtään aloittaville hyvinvointiohjaajille sekä muille aiheesta kiinnostuneille. Tuotosta olisi tärkeää jatkaa ajantasaisen tiedon ja teorian mukaiseksi, jolla varmistettaisiin tuotoksen toimivuus ja hyvinvointiohjaajien työn merkityksellisyyden osoittaminen.

6 Toiminnallinen opinnäytetyö ja prosessia ohjaava malli

6.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö on tutkimuksellisen kehittämisen tapa, jossa näytetään ammatillinen asiantuntijuus kehittävällä ja tutkimuksellisella otteella tehdyllä tuotoksella ja raportilla. Se on kehittämistyötä, jossa määritellään tavoitteet ja suunniteltu toteutus. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön valitaan kehittämistyön menetelmä, jonka työskentelyä aikataulutetaan vaiheittain ja pohditaan, miten valmista syntyneitä tuotoksia tai tuloksia voidaan arvioida ja miten palautetta kerätään. (Kostamo, Airaksinen, & Vilka 2022, luku 1.)

Toiminnallisessa opinnäytetyössä kehittämisen tavoitteena on ammatillinen tuotos, esimerkiksi opas, joka palvelee kohderyhmää tai toimintaympäristön arjen käytäntöjä. Toiminnallinen opinnäytetyö on sopiva toteutustapa opinnäytetyölleni, koska tavoitteena on luoda konkreettinen opas koulun henkilöstön käyttöön hyvinvointiohjaajien työstä. Opas on kehittämistyön tavoitteena myös sellainen, mitä voi hyödyntää tietoisuuden lisäämisen ja perehdyttämisen lisäksi myöhemmin tulevaisuudessa materiaalina uusille koulun työntekijöille. (Kostamo ym. 2022, luku 1.)

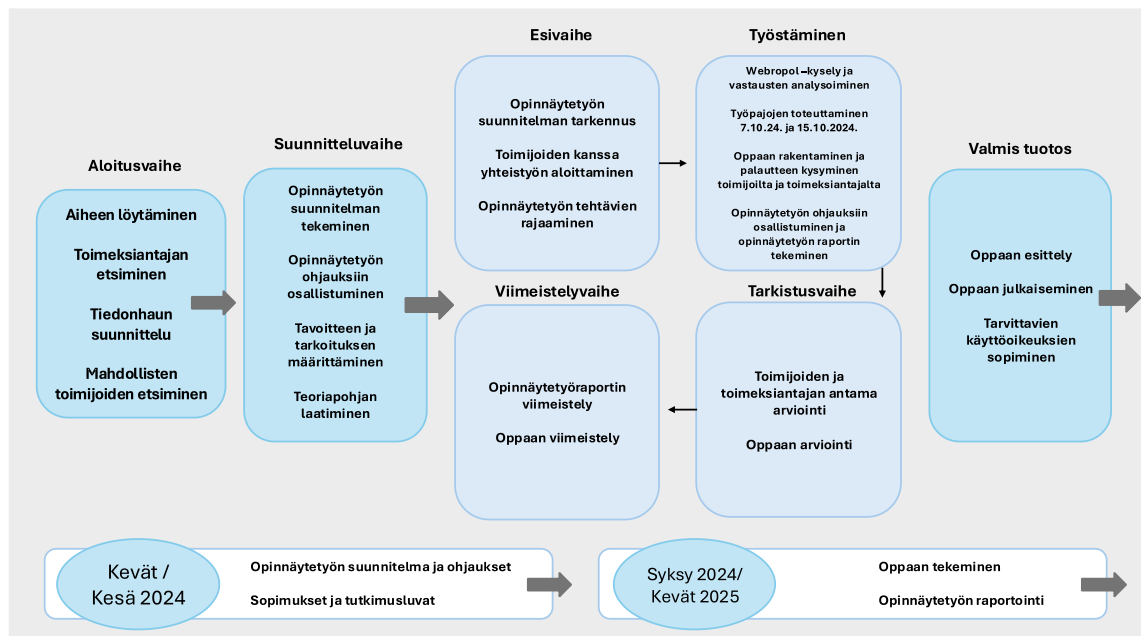
Vilka ja Airaksinen (2003) kuvailevat toiminnallisen opinnäytetyön olevan kaksiosainen projekti, joka koostuu käytännön toteutuksesta ja opinnäytetyöprosessin toteutuksesta ja arvioinnista tutkimusviestinä keinoilla. Tekemisen ja kirjoittamisen vuorovaikutus on tärkeässä roolissa koko toiminnallisen opinnäytetyön prosessissa, koska opinnäytetyöhön sisältyy esimerkiksi osallistava toiminta toimijoiden kanssa, tiedonkeruu ja tutkimustulosten analysointi. Kirjoittamisen osalta korostuu opinnäytetyösuunnitelman sekä opinnäytetyöraportin kirjoitus ja muistiinpanot, joita hyödynnetään opinnäytetyön prosessissa. (Vilka & Airaksinen 2003, 9, 20–23.)

Toiminnalliseen opinnäytetyöhön kuuluu kohderyhmän osallistaminen, jonka toteutin yhdessä eri koulujen hyvinvointiohjaajien kanssa. (Vilka & Airaksinen 2003, 38.) Opinnäytetyön toteutus toiminnallisena edisti motivaationi ylläpitoa koko opinnäytetyön prosessin aikana, koska pääsin käyttämään luovuuttani sekä tiedonkeruussa, että tuotoksessa.

6.2 Konstruktivistinen malli

Opinnäytetyötä ohjaa konstruktivistinen malli, joka sisältää kehittämishankkeen huolellisen suunnittelun, hankkeen vaiheistuksen, toiminnassa oppimisen ja osallisuuden. Malli pitää sisällään myös tutkimuksellisen kehittämisotteen ja monipuolisen menetelmäosaamisen, jossa korostuu yhteisöllinen ja osallistava näkökulma sekä reflektoinnin painotus. Käytännössä malli tarkoittaa pysähtymistä sekä arviointia ja eteenpäin suuntautumista. (Salonen 2013, 16.)

Konstruktivistinen malli tukee parhaiten toiminnallista opinnäytetyötä ja sen tarkoitusta osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen painottuvan näkökulman kautta. Salosen (2013) konstruktivistisen mallin vaiheet (kuva 1) jäsentää opinnäytetyön työskentelyä ja arviointia yhdessä toimeksiantajan ja kohderyhmän kanssa, jotka ovat mukana opinnäytetyön tuotoksen suunnittelussa.

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessi vaiheineen Salosen mallia mukailten (Salonen 2013, 20.)

7 Opinnäytetyön prosessi

7.1 Aloitus- ja suunnitelmavaihe

Opinnäytetyön prosessi rakentuu useasta eri vaiheesta, joissa kiedotaan toiminnan kehittäminen ja asiantuntijaksi kirjoittaminen toisiinsa. Prosessi etenee ensimmäiseksi suunnitteluvaiheella, jossa määritellään aihealue, kohderyhmä, kehittämisen toimintaympäristö ja tietoperusta sekä opinnäytetyö raportin ja muiden sen yhteyteen kuuluvien tekstien suunnittelu. Opinnäytetyön prosessissa edetään eettisesti, vastuullisesti, luotettavasti, ja uskottavasti. (Kostamo, Airaksinen & Vilkka 2022, luku 1.)

Opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa tarvittiin aluksi tietoa kehittämistyön aiheen tarpeellisuudesta, joka selvitettiin toimeksiantajalta ja yhteyshenkilöltä. Yhteyshenkilön kautta selvitettiin myös mahdollinen osallistujamäärä, joka tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä oli Joensuun alueen hyvinvointiohjaajat. Hyvinvointiohjaajat päättivät itse kuitenkin osallistumisestaan toimintaan. Osallistujamäärän arvoimiseksi ja selvittämiseksi hyvinvointiohjaajille laitettiin yhteinen sähköposti opinnäytetyön toteutuksesta, johon he vastasivat osallistumisestaan. Tieto tarvittiin hyvinvointiohjaajilta, jotta heillä oli mahdollisuus suunnitella toiminnan mahtuminen heidän muiden työtehtäviensä rinnalle.

Tiedonhankinnassa käytettäviä menetelmiä valittaessa oli keskeisintä pohtia, millaista tietoa tarvitaan ja mihin tarkoitukseen tietoa aiotaan käyttää. Kehittämistyöhön liittyvään päätöksentekoon saadaan varmuutta, kun käytetään tiedonhankinnassa rinnakkain useampaa menetelmää (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 40). Tiedonhankinnan toteutusvaiheeseen valitsin käytettäväksi luovat ja toiminnalliset menetelmät, joiden tarkoitus oli osallistaa

hyvinvointiohjaajia tuotoksen ideointiin. Toiminta aloitettiin luomallani Webropol -kyselyllä verkkoympäristössä, johon hyvinvointiohjaajat osallistuivat ajasta ja paikasta riippumattomasti. Webropol -kyselyn jälkeen järjestettiin yhteistä toimintaa työpajojen muodossa yhteisesti sovitussa paikassa. Osallisuutta edistäviä olosuhteita oli helpointa rakentaa työpajoissa, joissa osallistujilla oli tilaisuus näyttää osaamistaan ja panostaa yhteiseen tavoitteeseen (Isola ym. 2017, 38).

7.2 Toteutusvaihe

Toteutusvaiheen kehittämistyö tehtiin yhteistyötoimijoiden kanssa tiettyyn tarpeeseen ja ympäristöön, jossa havaittiin kehittämistarvetta. Käytettävän menetelmän käyttö suunniteltiin ja opeteltiin etukäteen, jotta tiedettiin, miten kerätään ja analysoidaan saatua tietoa. Toteutusvaiheeseen kuului aineiston kokoaminen, aineiston erittelyä ja ryhmittelyä, jotta löydettiin perustelut ratkaisuille ja vastuullisille ratkaisuvaihtoehdoille. Toteutusvaiheeseen sisältyi myös palautteen kysyminen. (Kostamo, Airaksinen & Vilka 2022, luku 1.)

Toteutusvaiheessa tarvittiin tietoa koulun hyvinvointityötä tekevilta ammattilaisilta, jotta tuotokseen tulisi käytännön havaintoja ja luotettavaa tietoa hyvinvointiohjaajien työstä. Ensimmäinen ideointitapaaminen tapahtui virtuaalisena ideariihenä Webropol -kyselyn muodossa, jossa selvitettiin hyvinvointiohjaajien toiveita työpajoille ja ensisijaisia ajatuksia työstä ja oppaan sisällöstä. Virtuaalista ideariihi- työkalua käytetään ideoiden tuottamiseen ja etäosallistujien osallistamiseen virtuaaliselle alustalle (Innokylä 2024). Työpajat ovat Salosen (2013) mukaan kehittämisen ja osallistamisen menetelmä. Työpajat ovat tapaamisia, joissa vuorovaikutus ja tiedonvaihto on keskeisessä roolissa (Salonen 2023, 22).

Luovat ja toiminnalliset menetelmät ovat tehokkaita, mutta myös edullisia keinoja lisätä yksilön hyvinvointia ja osallistaa kohderyhmää erilaisessa toiminnassa. Opinnäytetyön työpajoissa hyödynnettiin luovia ja toiminnallisia menetelmiä osana tiedonkeruuta, sillä se lisäsi osallistujien välistä

vuorovaikutusta ja antoi mahdollisuuden erilaisille ihmisille tuoda esille omia näkemyksiään ja ideoitaan tuotokseen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023.)

Luovan toiminnan tukena voidaan käyttää erilaisia työkaluja, kuten kortteja, valokuvia, musiikkia sekä toiminnallisia harjoituksia, esimerkiksi liikkumista. Työpajoissa käytettiin muun muassa eri värisiä papereita ja -tusseja dialogisen keskustelun tukena. Toiminnallisten työtapojen avulla voidaan tukea osallistujien osallisuutta ja mahdollisuutta olla toisten ihmisten kanssa yhteydessä. Opinnäytetyön tavoitteen näkökulmasta luovat ja toiminnalliset menetelmät tukivat työpajojen tiedonkeruuta vuorovaikutuksellisen kohtaamisen lisäksi antaen mahdollisuuden saatujen tietojen ja ajatusten yhteenvetoon yhdeksi kokonaisuudeksi. Tämä puolestaan helpotti kerätyn tiedon hyödyntämistä opinnäytetyön tuotoksessa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 151; Tanskanen 2020, 123.)

Viisi kertaa miksi on Onhon (1950) kuvaama menetelmä, jota on hyödynnetty paljon terveydenhuoltoon liittyvissä artikkeleissa. Viisi kertaa miksi -menetelmän idea on yksinkertainen, sillä lähtökohtana on tunnistaa ongelma ja kysyä, miksi ongelma ilmeni jatkaen kysymistä ”miksi” viisi kertaa. (Mathews 2023.)

Työpajassa menetelmä toteutettiin soveltaen menetelmän kuvausta hyvinvointiohjaajien työn lähtökohtiin: ”Miksi hyvinvointiohjaajia on kouluissa?”. Miksi -kysymykset pohdittiin teoratiedon pohjalta, jolla saataisiin mahdollisimman kattava perustelu työn merkittävyydelle. Menetelmässä käytettävät kysymykset olivat: 1. Miksi hyvinvointityötä tehdään, 2. Miksi hyvinvoinnin edistäminen on kouluissa ensiarvoisen tärkeää, 3. Miksi lapset ja nuoret tarvitsevat kouluarkeen muitakin aikuisia, kuin esimerkiksi opettajat ja opiskeluhuollon ammattilaiset, 4. Miksi luottamuksen rakentaminen on tärkeää? ja 5. Miksi yhteisöllisyyden edistäminen kouluissa on tärkeää oppilaiden ja henkilökunnan kannalta?

Kaarina Mönkkönen (2007) kuvaa dialogisuutta vuorovaikutusorientaationa, jonka tavoitteena on yhteisen ymmärryksen rakentaminen ja vastavuoroisuus dialogissa. Dialogisuuden ominaispiirteitä on vuorovaikutus, jossa edetään

molempien osapuolien ehdoilla. Työpajoissa dialogisuus toteutettiin vastavuoroisella keskustelulla jokaisen osallistujan kanssa. Myös toiveet ja jokaisen osallistujan ideat otettiin huomioon kokonaisvaltaisen yhteistyön toteutumiseksi. (Sayed 2020, 19; Mönkkönen 2007, 86.)

Tiedonkeruun osalta dialogisuus toteutettiin kysymyksillä, yhteisellä tekemisellä sekä ryhmäkeskusteluna, jossa jokainen osallistuja pääsi osallistumaan tahtonsa mukaisesti. Lyhty ja Nietola (2020) korostavat toimivan ja moniammatillisen yhteistyön olevan perusta dialogisuuteen, mikä havaittiin myös työpajojen toteutumisessa. Toimivan yhteistyön kautta myös dialogisuus toteutui ja työpajoissa vuorovaikutus koettiin hyväksi. (Lyhty & Nietola 2020, 142.)

Ensimmäisen työpajan teemana oli lasten ja nuorten hyvinvointi vuorovaikutuksen ja kohtaamisen näkökulmasta sekä vastata kysymykseen miksi hyvinvointityötä tehdään kouluissa. Ensimmäisessä työpajassa hyvinvointiohjaajien kanssa käytettiin Viisi kertaa miksi -harjoitusta, jota sovellettiin osallistujien määrän ja toiveiden mukaisesti. Perusidea harjoituksessa oli ensin pareittain vastata viiteen (5) kysymykseen hyvinvointiohjaajien työstä kirjaamalla niitä ylös viidelle (5) eri paperille. Työpajojen vetäjä kävi lopuksi yhteenvedon saaduista vastauksista dialogisen keskustelun avulla.

Toisessa työpajan harjoituksessa pohdittiin kolmen (3) tapausesimerkin kautta, miten hyvinvointiohjaajat kohtaisivat esimerkkitapauksen koulun oppilaan. Tapausesimerkit keskittyivät koulupäivän aikana havaittaviin mahdollisiin tilanteisiin esimerkiksi yksinäisyyden, koulukiusaamisen ja ahdistuneisuuden näkökulmasta. Harjoituksen lopuksi keskusteltiin yhdessä harjoituksesta ja kohtaamisen merkityksestä.

Toisen työpajan teemat olivat hyvinvointityön työnkuva ja -kokonaisuus sekä työssä käytettävät menetelmät. Ensimmäisessä harjoituksessa pohdittiin työnkuvaa keskustelemalla ja kirjoittamalla paperille vastaten kysymyksiin: ”Mitä poistettavaa?”, ”Mitä supistettavaa?”, ”Mitä asioita tulisi korostaa?” ja ”Mitä

kehitettävää?”. Harjoituksen tarkoitus oli rajata hyvinvointityön työnkuvaa ja työtehtäviä. Lisäksi keskustelimme yhdessä työssä käytettävistä keskeisistä menetelmistä, joissa korostui Lapset puheeksi -menetelmä, CICA-menetelmä (Check in, check out), sekä ART-menetelmä (Aggression replacement training). Lisäksi yksilötyössä hyödynnettävistä menetelmistä nousi esille muun muassa MIELI ry:n Mielenterveyden käsi. (MIELI ry 2024.) Menetelmiin tutustumisen yhteydessä keskusteltiin hyvinvointiohjaajan roolista menetelmien käytössä. Keskustelussa tuli ilmi, että hyvinvointiohjaajat voivat toimia aktiivisessa roolissa eri menetelmien hyödyntämisessä lasten ja nuorten kanssa työskentelyssä. Työpajoissa nousi esille esimerkiksi se, että hyvinvointiohjaajat voivat pitää Lapset puheeksi -keskustelua ja olla näin ollen keskustelun tukihenkilö, joka kutsuu tarvittaessa muita toimijoita mukaan työskentelyyn. (Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajat 2024; MIELI ry 2019, 13.)

Lapset puheeksi -menetelmän käyttö koostuu lapset puheeksi -keskustelusta, jonka tavoite on tukea lapsen tai nuoren hyvinvointia, opiskelua ja suotuisaa kehitystä arjessa sekä koulussa, että kotona. Lapset puheeksi -menetelmää voidaan toteuttaa useilla eri vaihtoehdoilla, jonka voi räätälöidä omalle toiminnalle sopivimmalla tavalla. Näitä hyödyntämiskeinoja on esimerkiksi tukemalla kaikkien oppilaiden oppimista ja kehitystä käymällä lapset puheeksi -keskustelu jokaisen lapsen ja huoltajan kanssa. Toinen näkökulma on ennalta ehkäisevä näkökulma, jolloin kodin tai koulun ympäristössä on tilanteita, jotka aiheuttavat paineita oppilaan arjessa, opettajille ja lapsen huoltajille. Lapset puheeksi -keskustelua voidaan käydä myös tilanteissa, joissa ongelmia on jo syntynyt. Silloin keskustelun tavoitteena on saattaa oppilaan kehitys takaisin omalle polulle sekä tukea mahdollista hoitoa ja kuntoutusta. (MIELI ry 2019, 2.)

Check in, check out (CICO) on menetelmä, joka on tarkoitettu yksilölliseksi tukitoimeksi pyrkimyksenään ennaltaehkäistä ongelmakäyttäytymisen muuttumista pysyvämmäksi tai vakavammaksi toimintatavaksi. Työskentelyssä oppilaalle laaditaan 1–2 konkreettista tavoitetta ongelmakäyttäytymisen vähentämisen tueksi. CICO-työskentely kestää 5–7 viikkoa ja työskentelyn

edistymistä tarkastellaan 2–3 viikon välein. (Närhi, Paananen, Karhu & Savolainen 2016, 193.)

Aggression replacement training (ART) menetelmää käyttämällä pyritään vaikuttamaan ei-toivotusti käyttäytyviin lapsiin tai nuoriin ja opettamaan vaihtoehtoisia tapoja toimia. ART-menetelmän käyttöön kuuluu kolme (3) harjoittelu osa-aluetta, jotka ovat sosiaalisten taitojen harjoittelu, vihanhallinnan harjoittelu sekä moraalisen päättelyn harjoittelu. (Terveuden ja hyvinvoinnin laitos 2023, 247.)

7.3 Arviointivaihe

Arviointivaiheeseen kuuluu Kostamon ym. (2022) mukaan vertaisarviointia ja ulkoista arviointia, jonka jälkeen palataan pohtimaan ratkaisuvaihtoehtoja tarvittaessa. Saatujen palautteiden ja itsearviointin jälkeen työstetään opinnäytetyön raporttia. (Kostamo ym. 2022, luku 1.) Arviointia tapahtuu koko opinnäytetyön prosessin ajan, jossa esimerkiksi eettisyyttä arvioidaan eettisten haasteiden ja niiden eteen tehdyn ajatustyön ja toimien näkökulmasta. Eettisyyttä pohtiessa arvioidaan samalla tutkijan rehellisyyttä, tinkimättömyyttä ja luotettavuutta kehittämistyön teossa. (Vilkkä & Mankki 2024, luku 5.)

Arvioinnissa ja palautteen keruussa käytettiin Webropol-kyselyä, joka koostui monivalintakysymyksistä ja vapaan palautteen osiosta. Webropol-kysely yhdistää kyselyn yhdelle palvelualustalle, joten se on helppo niin palautteen ja arvioinnin saajalle, kuin antajalle. Kyselyssä kysyttiin arviointia ja palautetta työpajojen toteutuksesta sekä osallistujien osallisuuden näkökulmasta. Lisäksi kyselyssä oli kysymys osallisuuden toteutumiseen liittyen. Vapaan palautteen osiossa hyvinvointiohjaajat saivat kirjoittaa vapaasti palautetta tuotoksesta ja toiminnasta. Arviointivaiheessa tietoa tarvittiin hyvinvointiohjaajilta, koska he ovat olleet mukana työpajoissa ja heillä on konkreettista esimerkkiä käytännön toteutuksesta.

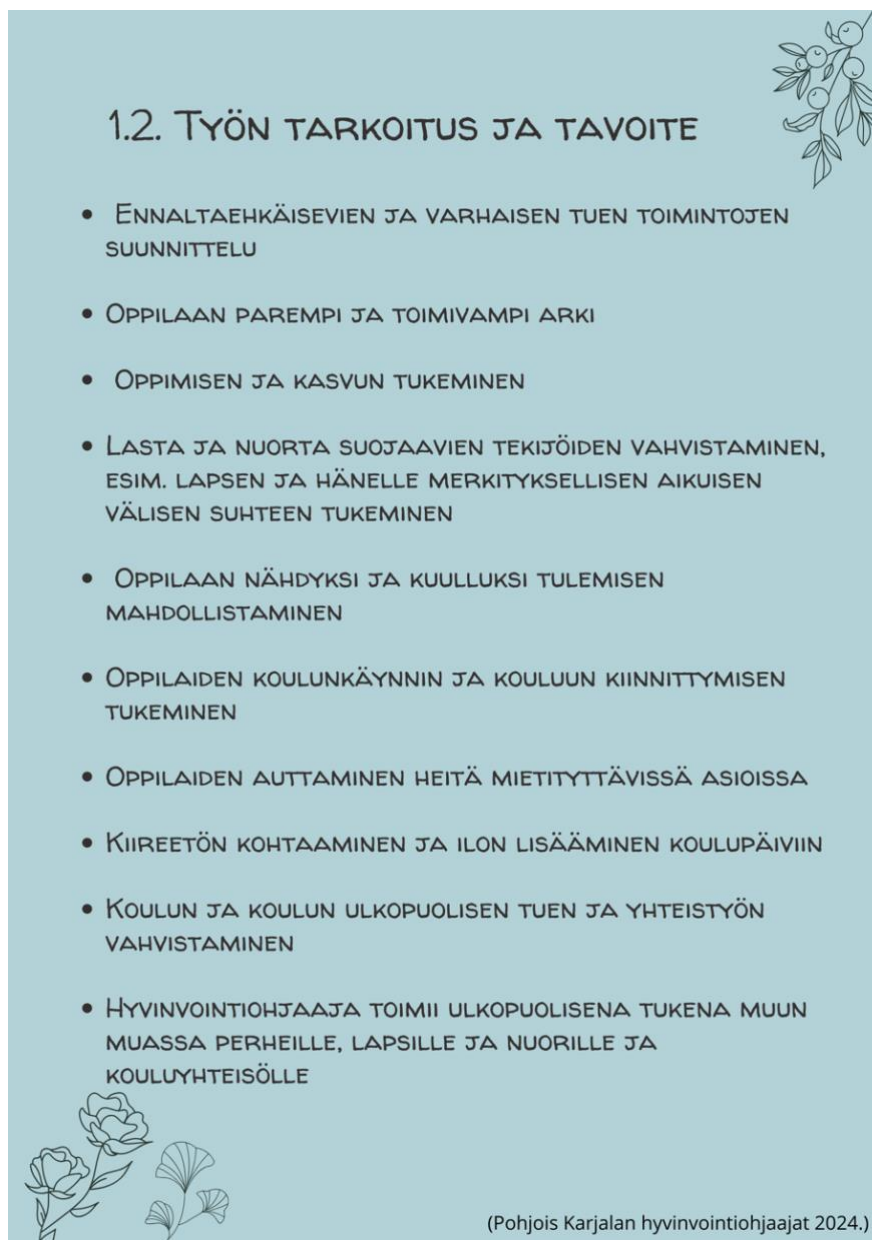
8 Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin

8.1 Valmis opas

Salosen (2013, 19) mukaan toiminnallisen opinnäytetyöprosessin tuotoksena syntyy useimmiten jokin konkreettinen tuote, esimerkiksi opas, esite tai tapahtuma (Salonen 2013, 19). Tuotoksena syntynyt opas antaa vastauksia kysymyksiin sekä arvoa lukijalleen, kun sen rakentamisessa on huomioitu oppaan sisällöllinen tavoite, käyttötarkoitus sekä kohderyhmä. Oiva (2017) kuvaa hyvän oppaan tunnuspiirteinä muun muassa käytännönläheisyyttä, lukijan eteenpäin ohjaavuutta ja esimerkkejä, jotka antavat selkeitä ratkaisuja. Tärkeitä hyvän oppaan piirteitä on myös se, että opas on vakuuttava, sen tuottamisessa on hyödynnetty asiantuntijoita tietämystä lisäävänä piirteenä. (Oiva 2017.) Tämän opinnäytetyön tuotoksena syntyi opas, joka kokosi yhteen peruskoulujen hyvinvointiohjaajien työnkuvaa sekä -merkitystä. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisen kannalta oppaassa on nostettu hyvinvointityötä tekevien ammattilaisten tuomaa keskeistä tietoa ja aiheeseen liittyvää teoriaa.

Tuotoksena syntynyt opas on kohdistettu eri alojen ammattilaisten ja työssään lapsia ja nuoria kohtaavien työntekijöiden käyttöön kouluympäristössä. Oppaassa korostuu erityisesti koulun hyvinvointityön tehtäviä, joihin koulun muulla henkilökunnalla on mahdollisuutta tutustua kiinnostuksensa puitteissa ja löytää uusia näkökulmia omaan työskentelyynsä. Opas on toteutettu Joensuun kaupungin toimeksiantona ja sen käyttöoikeus on sekä toimeksiantajalla, että tekijällä.

Oppaan yksi tarkoituksista on lisätä ymmärrystä hyvinvointiohjaajien työstä kouluissa (kuva 1) ja sen toteutumiseksi opas sisältää sekä teoriapohjaista tietoa, että käytännön vinkkejä lasten ja nuorten kanssa työskentelyyn. Oppaaseen on sisällytetty tietoa hyvinvointia edistävästä tekijöistä, työtä ohjaavasta lainsäädännöstä ja erilaisista työssä käytettävistä menetelmistä.

Kuva 1. Oppaan sivu hyvinvointiohjaajien työn tarkoituksesta ja tavoitteesta.

Opas sisältää johdannon lukijalle, josta käy ilmi oppaan tekemisen taustaa, sisältöä sekä oppaassa käytettävää työnimikettä hyvinvointiohjaajille, sillä eri kouluissa voidaan käyttää hyvinvointiohjaajista eri työnimikkeitä. Oppaan sisällysluettelo tukee hyödynnettävyyttä, sillä sen avulla lukija voi siirtyä sujuvasti haluamaansa lukuun ja aihealueeseen. Oppaan sisällöllinen tarkoitus on lisätä ymmärrystä hyvinvointityön tärkeydestä lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta sekä selkiyttää hyvinvointiohjaajien työnkuvaa.

Opas sisältää johdannon lisäksi luvun siitä, keitä hyvinvointiohjaajat ovat kouluissa. Hyvinvointiohjaajien työssä tarvittavaa koulutustaustaa sekä työn

tarkoitus ja tavoite on avattu lukijalle oppaan ensimmäisessä luvussa (kuva 1). Seuraavissa luvuissa perehdytään koulun hyvinvointityötä ohjaavaan keskeiseen lainsäädäntöön, joka pitää sisällään myös käytännön esimerkkejä siitä, miten lainsäädäntö voi näyttäytyä käytännön työssä.

Perhekeskustoiminta on tärkeä ohjaava tekijä hyvinvointiohjaajien työssä. Perhekeskus perustuu perhekeskustoimintamalliin, jolla edistetään ja varmistetaan sekä lapsen, nuoren, että perheiden hyvinvointia. (Hurmekoski, Hartikainen, Ryyänen & Myllynen 2023). Perhekeskustyön periaatteet näkyvät hyvinvointiohjaajien työssä ja sille olen tehnyt oppaaseen oman luvun. (kuva 2.) Lisäksi oppaassa on kolme (3) esimerkkiä eri luovista ja toiminnallisista menetelmistä, joita hyvinvointiohjaajat hyödyntävät työssään lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Esimerkkinä käytetyt menetelmät ovat Lapset puheeksi -, ART- ja CICO-menetelmät, jotka olen avannut aiemmin tässä opinnäytetyössä. Nämä menetelmät nousivat esille myös opinnäytetyön toteutusvaiheen työpajoissa.

Kuva 2. Oppaan sivu perhekeskustoiminnasta osana hyvinvointiohjaajien työtä.

Koin erittäin tärkeäksi opinnäytetyön prosessissa mukana olleiden hyvinvointiohjaajien ajatukset ja näkemykset työstään. Halusin hyödyntää oppaan viimeisessä luvussa työpajojen keskustelussa esiin nousseita ajatuksia, joita mukana olleet hyvinvointiohjaajat kertoivat. Viimeinen luku sisältää yksittäisiä kommentteja, jotka hyvinvointiohjaajat kokivat merkittäviksi omassa työssään. Luvun kommenttien käyttöön on kysytty ja saatu lupa. Viimeinen sivu ennen lähdeluetteloä sisältää lyhyen yhteenvedon, johon olen kirjoittanut omia huomioitani työstä yhdistäen siihen teoriasta saatua tietoa, sekä tietoa hyvinvointiohjaajien työtä tekeviltä ammattilaisilta.

Opas on rakennettu työelämässä helposti hyödynnettäväksi, joten oppaan sisällöt ja teemat on pidetty tiiviinä kokonaisuutena, josta löytyy tärkeimmät yksityiskohdat ja olennaisimmat tiedot. Oppaassa on kiinnitetty huomiota siihen, että koulun hyvinvointityötä tekevät ammattilaiset saavat äänensä kuuluviin ja sisällön rakentamisessa on käytetty sekä työpajoja, että kyselyn perusteella saatua vastausaineistoa.

Sen lisäksi, että opas toimii hyvin tiedon antajana, sitä voidaan hyödyntää myös perehdytysmateriaalina ja esimerkiksi vanhempainilloissa. Oppaan avulla koulujen hyvinvointiohjaajat voivat esitellä itsensä ja työnkuvansa myös koulun oppilaan perheille. Tätä mahdollistaa myös se, että opas on lyhyt eikä sen myötä hyvinvointiohjaajan työn esittely vie paljoa aikaa. Käytännön työssä opas tukee hyvinvointiohjaajia löytämään oikeanlaisia lähestymistapoja lapsen ja nuoren tilanteeseen.

Oppaan ei ole tarkoitus olla pelkästään ohjeistus, vaan sitä olisi tärkeää hyödyntää myös työvälineenä, joka mukautuu käytännön tarpeisiin. Käytännön tarpeita voi olla muun muassa työyhteisöjen tukeminen toimimaan yhtenäisemmin ja sen myötä tehokkaammin, jolloin opas selkiyttää yhteisiä tavoitteita ja toimintatapoja. Myös hyvinvointiohjaajien työn arvioinnissa ja kehittämisessä Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin voi toimia vertailukohtana ja samalla tuoda esiin käytännönläheistä tietoa, jos aiheesta tehdään esimerkiksi tutkimusta, jossa tarkastellaan hyvinvointiohjaajien työskentelytapoja ja palvelun vaikuttavuutta. Jotta opasta voidaan hyödyntää vielä pitkään tulevaisuudessakin, olisi merkittävää päivittää opasta aina ajankohtaisen teorian tiedon ja konkreettisen työn mukaiseksi.

8.2 Oppaan arviointi

Opas on tiivis ja siinä on jaettu sisällölliset teemat selkeästi omiin lukuihinsa. Opas alkaa hyvinvointiohjaajien työn perustasta, millä tarkoitetaan heidän näkyvyyttään kouluissa sekä koulutus pohjaa, joka antaa valmiudet toimia

ammattilaisena osana koulun hyvinvointityötä. Tässä toteutuu johdonmukaisuus heti oppaan alussa, missä käsiteltävät teemat syventyvät oppaan lukemisen edetessä. Lisäksi opasta suunniteltaessa katsottiin tärkeäksi, että se sisältää sekä luotettavaa teoretietoa, että käytännön tietoa työtä tekevilta ammattilaisilta. Teoretietoa ja käytännön työstä kerättyä tietoa yhdistelmällä toteutuu iso osa oppaan luotettavuudesta.

Oppaan tarkoitus oli lisätä tietoisuutta hyvinvointiohjaajien työstä kouluissa ja siitä, millainen vaikutus sillä on peruskouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnissa. Hyvinvointiohjaajien työssä korostetaan erityisesti eri ammattilaisten välistä yhteistyötä yhteisen tavoitteen toteutumiseksi. Helmisen ja Sukula-Ruususen (2020) mukaan ihmisen elämää, tämän tarpeita ja hänen kohtaamiaan haasteita on tärkeää tarkastella monesta eri näkökulmasta. Tällä voidaan viitata hyvinvointiohjaajien tekemään yhteistyöhön lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi koulun muun henkilökunnan sekä muiden toimijoiden kanssa. (Helminen & Sukula-Ruusunen 2020, 47.)

Oppaassa korostetaan yhteistyön merkitystä sekä hyvinvointiohjaajien työtä osana koko koulun hyvinvointia. Asiakaslähtöisyyden ja oppilaan osallisuuden turvaaminen edellyttää usein moninaista ja laaja-alaista näkökulmaa, joka on organisoinnin ja käytössä olevien resurssien tarkoituksenmukaista hyödyntämistä. (Lyhty & Nietola 2020, 142.) Oppaassa tämä näkyy esimerkiksi moniammatillisen ja monialaisen yhteistyön edellytyksenä laadukkaalle ja tasapuoliselle oppilaiden ja koko koulun tarpeisiin vastaamiselle.

Oppaassa tulee esille hyvinvointiohjaajien työnkuva, sillä käytännön työstä saadun tiedon perusteella hyvinvointiohjaajien työnkuva ei ole aina täysin selkeä kaikille heidän kanssaan työskenteleville toimijoille. Tiedon lisäämisen näkökulmasta työnkuvan määrittelemine on tärkeää, sillä sen kautta selkiytyy eri jäsenten tehtävät ja vastuut (Lyhty & Nietola 2020, 153–154). Oppaassa on määritelty työnkuva, jotta lukijat ymmärtävät, mitä hyvinvointiohjaajien työnkuva sisältää ja miksi työnkuva on luotu. Työnkuvaa määriteltäessä huomioidaan työntekijöiden osaamiset ja taitoalueet ja tämä turvaa lapsille ja nuorille tarjottavan palvelun laadun suhteessa asiakkaisiin.

Peruskouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta oppaassa on esitetty hyvinvointiohjaajien käytännön työtä tämän tavoitteen tukemiseksi. Koulun hyvinvointityössä korostuu arkiset kohtaamiset ja matala kynnys hakeutua tuen saamiseen. Tätä tukee Rautavan ja Laitisen (2019) näkemys siitä, että oppilaiden on helpompi lähestyä koulun työntekijöitä arkisissa tilanteissa ja tapahtumissa. Oppilaat arvostavat sitä, että ammattiroolin takaa löytyy ihminen, joka on lähellä ja läsnä heidän koulupäivissään. Hyvinvointiohjaajat ja oppilaat tutustuvat toisiinsa luontevasti muun muassa yhteisen tekemisen kautta. (Rautava & Laitinen 2019, 64.)

Oppilaiden osallisuuden toteutuminen on tärkeässä roolissa oppaan sisällössä ja koko opinnäytetyön prosessin vaiheissa. Lasten ja nuorten voi olla vaikeaa osallistua ja kokea olevansa osallinen, jos hän ei koe olevansa tärkeä ja arvostettu jäsen omassa yhteisössään. Osallisuuden toteutuminen edellyttää aitoa kohtaamista, näkemysten ja kokemusten arvostamista, luottamuksellisuutta ja yhdenvertaisuutta. Myös oppilaiden ajatuksilla, mielipiteillä ja toivomuksilla on todellista vaikuttavuutta osallisuuteen niin yksilökohtaisessa- kuin yhteisöllisessä työskentelyssä ja kehittämisessä. Opas tuo esille hyvinvointiohjaajien työn merkityksen tällä osa-alueella oppaan jokaisessa luvussa. (Rautava & Laitinen 2019, 64–65.)

Opasta ja siihen liittyvää tiedonkeruuta arvioitiin toimeksiantajan ja mukana olleiden hyvinvointiohjaajien toimesta. Hyvinvointiohjaajat antoivat palautetta työpajojen jälkeen suullisesti sekä valmiin oppaan jälkeen Webropol- kyselyllä. Työpajoissa arvioitiin niiden toteutusta sekä käsiteltäviä aiheita. Saadun palautteen perusteella työpajat koettiin hyviksi, tärkeiksi ja opinnäytetyön aiheen mukaisiksi. Webropol- kysely toteutettiin lyhyenä 4 kysymyksen arvioinnilla, jossa vastattiin kysymyksiin ”Vastasiko työpajojen sisältö oppaan sisältöä?” ja ”Koetko tulleeesi huomioduksi työpajoissa?”. Toiset kysymykset liittyivät arviointiin, jossa hyvinvointiohjaajat arvioivat työpajoja ja opasta kokonaisuudessaan arviolla 1–10. Kyselyyn vastasi neljä (4) kuudesta (6) vastaajasta, jolloin ensimmäisten kysymysten vastauksiksi saatiin 100 % ja arviointien osalta työpajojen kokonaisuus sai keskiarvoksi 9.8 ja opas 8.8.

Toimeksiantajan mukaan opas on selkeä ja visuaalisesti myös hyvä. Lisäksi opas sisältää ne tärkeimmät asiat, jotka tukevat oppaan käyttötarkoitusta.

9 Pohdinta

9.1 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus oli tehdä hyvinvointiohjaajien työtä näkyvämmäksi koulu yhteisöissä lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa. Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda selkeä ja tiivis opas, joka tiivistää hyvinvointiohjaajien työn keskeisimmät tehtävät ja lähtökohdat sekä tuoda esiin käytännön menetelmiä, jotka auttavat koulu yhteisöä ja perheitä ymmärtämään hyvinvointiohjaajien työn merkityksen lasten ja nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta.

Lapset ja nuoret kohtaavat koulu ympäristössä erilaisia sosiaalisia- ja tunteiden hallinnan haasteita, joilla voi olla vaikutusta heidän hyvinvointiinsa, mielenterveyteensä ja oppimiseensa eri elämäntilanteilla. Sosiaalisiin taitoihin- ja tunnesäätelyyn liittyviin tilanteisiin erilaisten menetelmien hyödyntäminen on merkittävää jo sen perusteella, että hyvinvointiohjaajilla on eri tavalla aikaa käyttää erilaisia menetelmiä lasten ja nuorten kanssa, toisinkuin esimerkiksi opettajilla. Tätä asiaa puoltaa myös Kuivalainen (2021) opinnäytetyössään, jossa tieteellisesti tutkittua Aggression replacement training (ART) -menetelmää käytetään lasten ja nuorten tukemisessa heidän minäpystyvyyden-, itsenäistymisen- ja merkityksellisuuden kokemusten vahvistamisessa (Kuivalainen 2021, 35, 37).

Hyvinvointiohjaajien työnkuva ja työn merkitys peruskouluikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnissa kulkee vahvasti käsi kädessä keskenään. Tarkoitan tällä sitä, millainen vaikutus hyvinvointiohjaajien työllä on lasten ja nuorten arjessa koulupäivien aikana. Hyvinvointiohjaajien käytännön työnkuvassa näkyy arkiset kohtaamiset koulupäivien aikana sekä kiireettömyys. Kohtaaminen ja

kiireettömyys tukevat luottamuksen rakentumista samalla mahdollistaen esimerkiksi yksinäisyyden, kiusaamistilanteiden ja koulusta poissaolojen havainnoimisen. Näin ollen myös Rautavan ja Laitisen (2019) näkemys työntekijöiden ja peruskoulun oppilaiden arkisista kohtaamisista vastaa työpajoissa mukana olleiden hyvinvointiohjaajien omia näkemyksiä siitä, miten tärkeässä asemassa tämä on muun muassa hyvinvointiohjaajien ja lasten ja nuorten välisen luottamuksen rakentumisessa ja sen myötä sujuvan ja turvallisen yhteistyön toteutumisen kannalta (Rautava & Laitinen 2019, 64; Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajat 2024).

Arkiset kohtaamiset koulupäivien aikana ovat nousseet tärkeäksi näkemykseksi myös oppilailta itseltään. Saarelainen ja Winter (2023) toteuttivat opinnäytetyönsä teemahaastatteluna yhden yläkoulun nuorille, josta saatiin konkreettisia vastauksia lisätukitiimin tarjoamasta varhaisesta tuesta. Opinnäytetyöstä voidaan päätellä, että koulun arkisessa ympäristössä eri alojen ammattilaiset voivat olla tarjoamassa paljon erilaisia mahdollisuuksia tukea nuoria koulupäivien aikana. Tärkeäksi huomioitavaksi asiaksi nousi se, että esimerkiksi välitunneilla mukana olevien työntekijöiden on kyettävä havainnoimaan oppilaat yksilöinä myös tilanteissa, joissa tuen tarvetta ei ole aikaisemmin tullut ilmi. Tämä näyttäytyy myös tilanteissa, joissa ollaan kaveriporukassa ja työntekijälle on tullut tutummaksi oppilaat, jotka viettävät esimerkiksi välitunteja yksin. Opinnäytetyössä toteutetussa teemahaastattelussa haastateltavien puolelta nousikin esille kokemus siitä, erottuvatko yksittäiset nuoret aina joukosta. Pitämieni työpajojen ja niistä saatujen hyvinvointiohjaajien vastausten- sekä Saarelaisen ja Winterin (2023) nuorilta saatujen vastausten perusteella kasvaakin näkemys siitä, miten laajasti koulun työntekijöiden on havainnoitava erilaisia tilanteita, joista voi ilmetä kohtaamisen ja jopa avun tarve.

Tämä opinnäytetyö on tuonut yhteen paljon tärkeitä näkökulmia eri toimijoilta, joiden perusteella hyvinvointiohjaajien työ on merkittävää ja työnkuva on tärkeää tuoda esille selkeästi. Opinnäytetyössäni esiteltujen aikaisempien opinnäytetöiden- ja oman opinnäytetyöni työpajojen perusteella on saatu erilaisia vastauksia itse hyvinvointiohjaajien työtä tekeviltä ammattilaisilta,

koulun nuorilta sekä koulun muulta henkilökunnalta. Näistä kootut vastaukset ovat nousseet esille eri kouluista. Vastauksista voidaan päätellä, että kokonaisuudessaan hyvinvointiohjaajien työ nähdään tärkeänä osana lasten ja nuorten hyvinvointia, mutta työnkuvan selkiyttämistä on kehitettävä. Toteuttamani opas keskittyy juuri hyvinvointiohjaajien työnkuvaan, jota voidaan hyödyntää monessa tilanteessa. (Alhoniemi 2023; Saarelainen & Winter 2023; Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajat 2024.)

Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin toteutui sen tavoitteellisesta näkökulmasta siten, että siitä tuli johdonmukainen, tiivis, mutta selkeä ja alkuperäisen suunnitelman mukainen. Oppaassa näkyy myös koko opinnäytetyön tarkoitus lisätä lukijan tietoisuutta hyvinvointiohjaajien työstä. Oppaassa kuvataan hyvinvointiohjaajien työn lähtökohdat muun muassa lainsäädännön ja muiden työtä ohjaavien tekijöiden näkökulmasta. Oppaassa on hyödynnetty sekä teorian tietoa, että työtä tekevien hyvinvointiohjaajien omia havaintoja työn vahvuuksista ja puutteista. Tästä voidaan päätellä, että opas tulee tarpeeseen sen sisällön puolesta, sillä opinnäytetyön prosessin aikana tuli jossain määrin ilmi esimerkiksi se, ettei hyvinvointiohjaajien työnkuva ole aina täysin selkeä esimerkiksi kaikille koulussa työskenteleville henkilöille. Myös työnkuvan kuvaaminen selkeästi tukee hyvinvointiohjaajien varmuutta siitä, missä määrin heidän tulee rajata omia työtehtäviään.

9.2 Luotettavuus ja eettisyys

Eettiset ja moraaliset kysymykset sisältyvät kaikkeen asiakastyöhön. Etiikalla tarkoitetaan samanaikaisesti tiedollista ja toiminnallista oikean ja hyvän pohdintaa, sillä ne koskevat myös sitä, mitä ihmisten pitäisi tehdä. Moraalissa taas korostetaan sitä, miten ihmisten tulisi käyttäytyä ja rakentaa itse itsestään moraalisen toimijan. (Onnismaa 2022, luku 4.) Luotettavuudella varmistetaan toiminnan laatu kaikissa sen eri vaiheissa, kuten suunnittelussa, menetelmissä, analyyseissä ja voimavarojen käytössä (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 12).

Opinnäytetyössä noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023) määrittelemiä hyviä tieteellisiä menettelytapoja, joita on muun muassa rehellisyys, luotettavuus, arvostus ja vastuunkanto. Tieteellisen työn tekemisessä tieteellinen toiminta suunnitellaan, toteutetaan ja dokumentoidaan huolellisesti noudattaen avoimen tieteen periaatteita mahdollisuuksien mukaan. Suunnittelussa korostuu aiemman tutkimustiedon huomioon ottaminen, jossa tutkijoiden julkaisuihin viitataan asianmukaisesti ja huolellisesti.

(Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13–14.) Tässä opinnäytetyössä tämä näkyy esimerkiksi siten, että opinnäytetyössä käytetyt lähteet on valittu huolella ja niiden asianmukaisuus on varmistettu sopimaan tämän opinnäytetyön aiheeseen, tarkoitukseen ja tavoitteeseen. Myös toteutusvaiheen Webropol -kysely, sekä työpajojen sisältö oli suunniteltu etukäteen. Webropol -kyselyssä vastaukset kerättiin anonymisti ja saadut vastaukset ovat olleet vain opinnäytetyön tekijän käytettävissä. Työpajoissa hyödynnettiin esimerkiksi paperille kirjoittamista, josta dokumentoitu materiaali jäi opinnäytetyön tekijän hyödynnettäväksi oppaan sisällön rakentamisessa.

Eettisessä ohjeistuksessa korostetaan osallistumisen vapaaehtoisuutta, eikä osallistujille saa tulla tunnetta pakollisuudesta osallistumiseen (Puusa & Juuti 2020, luku 12). Työpajoihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja siitä tiedotettiin hyvinvointiohjaajille osallistujien kartoitusvaiheessa ja toteutusvaiheessa. Osallistumissuostumukset saatiin sähköisenä osallistujien varmistuessa. Suostumuksensa osallistumiseen oli mahdollista halutessaan peruuttaa tai keskeyttää. Toimeksiantajan kanssa tehtiin myös erillinen sopimus opinnäytetyölle.

Tutkimuksesta tulevien aineistojen käsittelystä, säilyttämisestä, avaamisesta ja omistus- ja käyttöoikeuksista sovittiin ennen aineistojen keruuta kaikkien toimijoiden kanssa. Tässä noudatettiin salassapitoon, tietosuojalainsäädäntöön, vaitioloon ja luottamuksellisuuteen liittyviä velvoitteita. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 13–14.) Opinnäytetyön prosessin aikana saadut vastaukset ja materiaalit jäivät opinnäytetyön tekijälle nimettöminä. Työpajoissa kerrottiin myös ääneen saadun tiedon käsittelystä, säilyttämisestä ja

avaamisesta. Käyttöoikeudet tuotiin myös esille prosessin alussa ja ne vielä varmistettiin kertaalleen toimeksiantajan kanssa viimeisessä yhteisessä tapaamisessa. Kaikki, mitä opinnäytetyön tekijä on dokumentoinut ja keskustellut mukana olleiden toimijoiden kanssa, noudattaa salassapittoa, vaitiolon, tietosuojalainsäädäntöön ja luottamuksellisuuteen liittyviä velvoitteita. Opinnäytetyön prosessin päättymisen jälkeen aineistot hävitettiin asianmukaisesti, sillä niille ei ollut jatkokäyttöä.

9.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyön prosessi oli monivaiheinen. Suunnitelmavaiheessa mielenkiintoisen aiheen löytäminen oli haastavaa, mutta omien verkostojen kautta opinnäytetyön aihe alkoi muodostumaan. Suunnitelmavaiheessa painoarvoa aiheelle antoi oma kiinnostukseni koulun sosiaalityötä kohtaan, jolloin asiakasryhmänä toimii lapset ja nuoret. Lisäksi uuden oppiminen erityisesti hyvinvointiohjaajan työnkuvasta oli mielenkiintoinen, sillä hyvinvointiohjaaja on melko uusi ammattiryhmä kouluissa. Joensuun alueella hyvinvointiohjaajia on ollut vuodesta 2019 lähtien.

Sosiaalisen median kautta tein havaintoja, joiden perusteella minulle jäi näkemys siitä, että yhä useampi lapsi ja nuori kaipaa apua ja tukea hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Lisäksi lasten ja nuorten mielenterveysperusteisen tutkimuksen ja hoidon (2020) mukaan vuoden aikainen mielenterveysperusteisten tutkimus- tai hoitokäyntien määrä on kasvanut vuodesta 2015. Vuoden 2020 perusterveydenhuollon 7–22-vuotiaiden lasten ja nuorten mielenterveyskäyntejä on kirjattu yhteensä yli 1,2 miljoonaa, joista 7–12-vuotiaista lapsista mielenterveyssyihin liittyvä käyntejä oli 9 prosentilla ja 13–17-vuotiailla nuorilla samaisia käyntejä 14 prosentilla. (Forsell 2022, 5.) Erilaisen tutkimustiedon ja havaintojen myötä on ylläpidettävä rakenteita, jotka edistävät lasten ja nuorten hyvinvointia. Lapset ja nuoret ovat yhä avoimempia hyvinvointiinsa liittyvissä asioissa, ja sen vuoksi tarvitaan riittävä määrä ammattilaisia tukemaan heitä eri tilanteissa ja ympäristöissä. Nämä asiat tukevat opinnäytetyön ajankohtaisuutta.

Opinnäytetyön toteutusvaiheessa korostui sosionomiopiskelijan oma-aloitteisuus, eikä aikaisempaa kokemusta työpajojen toteuttamisesta ollut. Ammatillinen kasvu tulevaisuuden sosionomina vahvistui esimerkiksi vuorovaikutus- ja monialaisen työskentelyn taitojen näkökulmasta sekä laajensi tietoa verkostoista, jotka ovat merkityksellisiä työelämässä. Sosionomin työssä yksi toimija ei ratkaise hankalia ilmiöitä yksin, vaan ilmiöt tarvitsevat yhteistyötä ja monitoimijaisuutta, jossa myös asiakas itse on osallisena vaikuttamassa heitä koskevissa asioissa. Lisäksi toteutusvaiheessa pääsin hyödyntämään aikaisempaa menetelmäosaamista sekä poimimaan saadusta tiedosta ja materiaaleista tärkeimmät yksityiskohdat. Menetelmäosaaminen ja kokonaisuuksien havainnoiminen tukivat näin opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteen toteutumista.

Arviointivaihe on tärkeä ammatillisen kasvun näkökulmasta, sillä silloin saa konkreettista palautetta opinnäytetyön onnistumisesta sekä toimeksiantajalta, että mukana olleilta hyvinvointiohjaajilta. Lisäksi itsearviointi on tärkeä osa ammatillista kasvua.

Kokonaisuudessaan arviointivaiheessa saa tietoa prosessin aikaisen työskentelyn onnistumisista sekä kehittämisen kohteista. Positiivinen palaute esimerkiksi työpajoista ja valmiista oppaasta antoi vahvistusta muun muassa siitä, että tulevaisuuden sosionomina ryhmän ohjaaminen, teorian tiedon sisällyttäminen käytäntöön ja monialainen yhteistyö on luontevaa. Kehittämisen kohteet sen sijaan antavat vaihtoehtoja sille, miten tulevaisuudessa voi toimia eri tavalla vastaavassa tilanteessa. Kehittämisen kohteiden ääneen sanominen myös vahvistaa ammatillista taitoa ottaa vastaan kannustavaa kritiikkiä.

Vaikka kehittämiskohteita ei juurikaan tullut esille, tämä näyttäytyi oppaan sisällöllisessä tarkastelussa siten, että sosionomiopiskelija huomioi toimeksiantajan kommentit ja muutosehdotukset oppaan sisällössä. Toimeksiantajalta saadut kommentit auttoivat havainnoimaan, kuinka voin ilmaista haluamani asiat oppaassa mahdollisimman selkeästi ja ymmärrettävästi. Koko opinnäytetyön prosessi aiheineen antoivat paljon hyviä

valmiuksia toimia sosionomin työssä lasten, nuorten ja heidän perheiden kanssa. Olen itse kiinnostunut erityisesti koulussa tehtävästä sosiaalialan työstä, joten oma tietoni koulun eri työntekijöistä ja yhteistyön merkityksestä mahdollistaa sen, että sosionomin työn osaamisen lisäksi minulla on myös hyödynnettävänä paljon tietoa siitä, miten itse voin eri tavoin tukea ja huomioida lapsia ja nuoria heidän arjessaan.

9.4 Jatkokehittämisaiheet

Opas koulun hyvinvointityön lähtökohtiin on toteutettu lisäämään muun muassa kouluhenkilökunnan tietoisuutta hyvinvointiohjaajien työstä, mutta sitä voidaan hyödyntää monilla muillakin tavoin. Opas toimii perehdytysmateriaalina esimerkiksi työuraansa aloittavalle hyvinvointiohjaajalle, jolloin hän saa oppaasta paljon perustietoa muun muassa hyvinvointiohjaajan työn lähtökohdista, työnkuvasta ja menetelmistä. Oppaasta voidaan hyötyä myös osaamisen päivittämisessä ja käytännön työssä opas tukee hyvinvointiohjaajia löytämään oikeanlaisia lähestymistapoja lapsen ja nuoren tilanteeseen.

Opas mukautuu käytännön tarpeisiin ja sen avulla voidaan tukea työyhteisöjä yhtenäisempään ja tehokkaampaan toimintaan. Opasta voidaan hyödyntää myös hyvinvointiohjaajien työn arvioinnissa ja kehittämisessä, mikäli halutaan tarkastella esimerkiksi hyvinvointiohjaajien työn vaikuttavuutta ja työskentelytapoja.

Lähteet

- Aalto-Setälä, T., Huikko, E., Appleqvist-Schmidlechner, K., Haravuori, H. & Marttunen, M. 2023. Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa. Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja (14). 247.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147334/URN_ISBN_978-952-408-131-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y 2.3.2025.
- Alhoniemi, A. 2023. Koulusosionomi työyhteisössä. Koulun henkilökunnan näkemyksiä koulusosionomin työnkuvasta ja mahdollisuuksista vaikuttaa alakoulun arjessa.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/808596/Alhoniemi_Anitra.pdf?sequence=2&isAllowed=y Opinnäytetyö. 26.3.2025.
- Forsell, M. 2022. Lasten ja nuorten mielenterveysperusteinen tutkimus ja hoito 2020. Mielenterveydenperusteisten tutkimus- ja hoitokäyntien yleisyys. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 21/2022.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144513/TR_21_2022_Lasten%20ja%20nuorten%20mielenterveysperusteiset%20k%C3%A4ytnnit%202020.pdf?sequence=1&isAllowed=y 2.3.2025.
- Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö, M. 2016. Koulun sosiaalityö osana opiskeluhuoltoa. Teoksessa Kananaja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. Ellibs Library. 21.10.2024.
- Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus – lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library. 4.4.2025.
- Helminen, P. 2015. Sosiaaliohjaus. Kohti monimuotoistuvaa ohjaustyötä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library. 1.4.2025.
- Helminen, P. & Sukula-Ruusunen, K. 2020. Kokonaisvaltaisen asiakkaan kohtaaminen ja tilannearviointi ohjaustyössä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Asiakkaan moniammatillinen ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollossa. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library 1.2.2025.
- Hienonen, N., Kilpi, N., Nilivaara, P. & Vainikainen, M. PISA 2022. Luova ajattelu. Koulutuksen arvioinnin ja oppimisen tutkimuskeskus REALin julkaisuja 2024:2.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/158929/978-952-03-3532-8.pdf?sequence=2&isAllowed=y> 6.1.2025.
- Hurmekoski, M., Hartikainen, S., Ryytänen, J. & Myllynen, M. 2023. Pohjois-Karjalan perhekeskuksen toimintasuunnitelma 2023–2025.
<https://www.siunsote.fi/documents/393252/20966676/Perhekeskuse+n+toimintasuunnitelma+2023-2025.PDF/7b6d851d-7503-af9b-f8c1-bf78998bfc29> 4.4.2025.
- Innokylä. 2025. Virtuaalinen ideariih. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/virtuaalinen-ideariih> 7.4.2025.

- Isola, A., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpäperi (33). 38.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y 3.12.2024.
- Joensuun kaupungin hyvinvointiohjaajat. 2024. Webropol -kyselyt ja työpajat. Vain sisäiseen käyttöön. 4.9.2024, 7.10.2024, 15.10.2024.
- Junttila, N. 2023. Ostrakismi satuttaa ja sairastuttaa. *Acatiimi* (2), 20–21.
<https://acatiimi.fi/wp-content/uploads/2023/04/acatiimi.pdf> 4.4.2025.
- Juuti, P. & Puusa, A. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs Library. 10.12.2024.
- Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli. 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Reivinen, J. & Vähäkylä, L. (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs Library. 1.11.2024.
- Kostamo, P., Airaksinen, T. & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Helsinki: Art House O. Ellibs Library. 4.12.2024.
- Koulu, A., Vahtera, S. & Pekkarinen, E. 2024. Lapsen oikeudet lastensuojelun ja erityisopetuksen perustana. Teoksessa Jahnukainen, M. & Harrikari, K. (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Ellibs Library. 24.11.2024.
- Kuivalainen, K. 2021. Vihan ja aggressiivisuuden hoito kouluympäristössä: Aggression Replacement Training (ART). Opinnäytetyö.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/495748/Kuivalainen_Kristian.pdf?sequence=2&isAllowed=y 6.1.2025.
- Kyntölä, L. & Laitinen, K. 2015. Oppilaan ja opiskelijan näkökulma. Julkaisussa Hietanen-Peltola, M. & Korpilahti, U. (toim.) *Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja* (7). 80.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126936/URN_ISBN_978-952-302-505-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y 21.10.2024.
- Lantela, L. 2021. Nuorten hyvinvointioppimisen tukeminen kompleksisessä toimintaympäristössä. Akateeminen väitöskirja.
https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64798/Lantela_Lauri.pdf?sequence=1&isAllowed=y 6.1.2025.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lyhty, T. & Nietola, V. 2020. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library. 21.1.2025.
- Mathews, C. Cause Analysis: The 5 whys method. *Medical Laboratory Observer (MLO)*, [s. l.], v. 55, n. 7, p. 1, 2023. Disponível em:
<https://research-ebSCO.com.tietopalvelu.karelia.fi/linkprocessor/plink?id=1203a190-bbb9-30e0-9c31-4cb665f25081> Acesso em: January first. 2025.
- MIELI ry. 2019a. Lapset puheeksi. Alakoulun LAPSET PUHEEKSI-LOKIKIRJA.
<https://mieli.fi/wp-content/uploads/2021/06/Lapset-puheeksi-lokikirja-alakouluihin-2.pdf> 2.3.2025.

- MIELI ry. 2019b. Lapset puheeksi. Yläkoulun LAPSET PUHEEKSI-LOKIKIRJA. <https://mieli.fi/wp-content/uploads/2021/06/Lapset-puheeksi-lokikirja-ylakouluihin-3.pdf> 2.3.2025.
- MIELI ry. 2024. Mielenterveyden käsi kuvaa mielen hyvinvointiin vaikuttavia arjen valintoja. <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/mielenterveys-ja-arjen-aidot/mielenterveyden-kasi-kuvaa-mielen-hyvinvointiin-vaikuttavia-arjen-valintoja/> 5.12.2024.
- Nivala, E. & Rynnänen, S. 2024. Sosiaalipedagogiikka. Sosiaalipedagoginen käytännön työ. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs Library. 10.2.2025.
- Närhi, V., Paananen, M., Karhu, A. & Savolainen, H. 2016. Yhteinen tuki kaikille oppilaille. Teoksessa Ahtola, A. (toim.) Psykkinen hyvinvointi ja oppiminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 187–193.
- Oiva, M. 2017. Eri sisältölajit, osa 2: koukuttava opas. Blogi: sisällöntuotanto. 17.7.2017. <https://www.differo.fi/blogi/eri-sisaltolajit-osa-2-koukuttava-opas> 22.1.2025.
- Onnismaa, J. 2022. Ohjaus- ja neuvontatyö. Ohjauksen ja neuvonnan etiikka. Helsinki: Gaudeamus. Ellibs Library. 9.2.2025.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy. Ellibs Library. 10.12.2024.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.
Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.
Perusopetuslaki 628/1998.
- Pulkkinen, L., Ahonen, T. & Ruoppila, I. 2023. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: Santalahti-kustannus. Ellibs Library. 21.10.2024.
- Rautava, M. & Laitinen, K. 2019. Käytännön kehittämissimerkkejä opiskeluhuollosta. Oppilaiden osallisuus. Julkaisussa Hietanen, M., Rautava, M., Laitinen, K. & Autio, E. (toim.) Kohtaaminen keskiössä – Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhuollon palveluissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja (2). 64–65. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137983/URN_ISBN_978-952-343-307-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y 31.12.2024.
- Saarelainen, T. & Winter, R. 2023. Nuorten kokemuksia varhaisesta tuesta: Lisätukitiimi oppilaishuollon tukena. Opinnäytetyö. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/789339/Saarelainen_Winter.pdf?sequence=2&isAllowed=y 25.3.2025.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja (72). 16, 20. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/821112/isbn9789522163738.pdf?sequence=2&isAllowed=y> 3.1.2025.
- Sayed, T. 2020. Näkökulmia ohjauksen lähestymistapojen tarkasteluun. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library. 21.1.2025.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y 13. 4.12.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2024. Lastensuojelu. <https://stm.fi/lastensuojelu> 4.12.2024.

- Tanskanen, S. 2020. Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy. Ellibs Library. 10.3.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023a. Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023. <https://thl.fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lasten-ja-nuorten-hyvinvointi-kouluterveyskysely> 21.12.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023b. Osallisuuden edistäjän opas. Luovat menetelmät vahvistavat osallisuutta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisuja (10). 151. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146717/URN_ISBN_978-952-408-088-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y 18.1.2025.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja (3). 7–13. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf 3.1.2025.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja (2). 11–14. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf 3.1.2025.
- Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.
- Vilkkä, H. & Mankki, V. 2024. Johdatus monimenetelmätutkimukseen. Jyväskylä: Santalahti-kustannus. Ellibs Library. 10.5.2024.

